

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN BASINA VERDİĞİ MÜLAKATLARI ÜZERİNDEN MİLLİ MÜCADELE'NİN KAMUOYU İLE İLETİŞİM BOYUTU (1918-1919)

THE COMMUNICATION DIMENSION OF THE NATIONAL STRUGGLE
WITH THE PUBLIC THROUGH MUSTAFA KEMAL PASHA'S
INTERVIEWS WITH THE PRESS (1918-1919)

Mehmet Emin ELMACI*

Geliş Tarihi/Received:30.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted:18.12.2024

ELMACI, Mehmet Emin, (2025), "Mustafa Kemal Paşa'nın Basına Verdiği Mülakatları Üzerinden Milli Mücadele'nin Kamuoyu İle İletişim Boyutu (1918-1919)", Belgi Dergisi, S.29, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2025/1, ss. 23-59.

Öz

Mustafa Kemal Paşa, 1911 yılında gazetede ilk haberinin yapıldığı dönemden itibaren basının önemini çok iyi bilmekteydi. Özellikle Sofya'da Türklerin birleşmesini sağlamak için basın sayesinde önemli kazanımlar elde etmişti. Milli Mücadele'de İstanbul'a geldiği ilk andan itibaren de gazetelere verdiği mülakatlarla, kendi görüşlerini çok net ortaya koymuştu. Özellikle 1.Dünya Savaşı sonunda, Çanakkale'deki başarılarının bir sonucu olarak 1918 yılı sonunda yayımlanan Ruşen Eşref ile yaptığı mülakat ise onun bir gazeteci ile yaptığı yayımlanmış ilk mülakatıydı. Atatürk'ün bugün bilinen Çanakkale anılarının büyük çoğunluğu bu mülakata dayanmaktadır. Milli Mücadele ise bir ülkenin kurtuluşunun ve bağımsızlığının elde edilmesini sağlayacak önemli bir mücadele idi. Mustafa Kemal Paşa bu mücadeleyi yaparken basının önemini bilerek, verilmesi gereken tüm mesajları gazetecilere mülakatlarında vererek kamuoyuna duyurmuştur. İstanbul'da örgütlenme döneminde ülkenin önemli sorunları olduğunun bilinciyle çalışmaya başlamıştır. Ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtulabilmesi için hangi yolların izlenmesi gerektiği konusundaki kendi görüşlerini gazeteler aracılığıyla ifade etmişti. Mustafa Kemal Paşa, aynı zamanda kendisi hakkında gazetelerde çıkan eleştirilere de cevap vermişti. Samsun'a çıkışı sonrası gelişmeler, Mustafa Kemal Paşa hakkında İstanbul'da yeni bir durum ortaya çıkarmıştı. Anadolu'ya muhalif bazı gazetelerde hem kendisi hem de Milli Mücadele konusundaki eleştiriler çıkmaya başlamıştı. Tüm bu eleştirilere basın aracılığıyla çok net yanıtlar vermiş ve kamuoyunu yönlendirmiştir. Bu çalışmada Mustafa Kemal Paşa'nın 1918 ve 1919 yılı içindeki gazetelere verdiği mülakatlar kronolojik olarak değerlendirilecek ve önemi belirtilecektir. Mustafa Kemal Paşa; bazen İstanbul'dan kendisine telgrafla sorulan sorulara telgraflarla yanıt vermişti. Sivas Kongresi sonrası ise işler değişmiş ve daha önce mülakat verdiği Ruşen Eşref Bey'i de yanına davet ederek Temsil Heyeti'nin görüşleri anlatılmıştı. Dönemin gazeteleri aracılığıyla Milli Mücadele'nin temelini oluşturan ve halkın örgütlenmesini sağlayan bu dönemdeki basının iletişim açısından nasıl kullanıldığı ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Ruşen Eşref, Amasya Görüşmesi, Osmanlı Basını, Atatürk.*

*Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, emin.elmaci@deu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-7336-3561>).

Abstract

Mustafa Kemal Pasha was well aware of the importance of the press since the first news was published in the newspaper in 1911. Especially in Sofia, he had achieved important gains thanks to the press in order to unite the Turks. From the very first moment he arrived in Istanbul during the War of Independence, he had made his views very clear with the interviews he gave to newspapers. Especially at the end of World War I, his interview with Ruşen Eşref, published at the end of 1918 as a result of his successes in Çanakkale, was his first published interview with a journalist. The majority of Atatürk's Çanakkale memories known today are based on this interview. The National Struggle was an important struggle that would ensure the liberation and independence of a country. Mustafa Kemal Pasha was aware of the importance of the press in this struggle and announced all the necessary messages to the public by giving interviews to journalists. During the period of organisation in Istanbul, he started to work with the awareness that the country had important problems. He expressed his views on the ways in which the country could be saved from the situation it was in through the newspapers. Mustafa Kemal Pasha also responded to the criticisms about him in the newspapers. The developments after his departure for Samsun had created a new situation in Istanbul about Mustafa Kemal Pasha. Some newspapers opposing Anatolia started to criticise both him and the National Struggle. He gave very clear answers to all these criticisms through the press and guided public opinion. In this study, Mustafa Kemal Pasha's interviews given to newspapers in 1918 and 1919 will be evaluated chronologically and their importance will be stated. Mustafa Kemal Pasha sometimes responded to the questions asked to him by telegram from Istanbul by telegrams. After the Sivas Congress, however, things changed and he invited Ruşen Eşref Bey, with whom he had previously given interviews, and explained the views of the Representation Committee. Through the newspapers of the period, it will be revealed how the press was used in terms of communication in this period, which formed the basis of the National Struggle and enabled the organisation of the people.

Keywords: *Rusen Esref, Amasya Meeting, Ottoman Press, Atatürk.*

Giriş

Mustafa Kemal Paşa, kurmay bir subay olarak iyi bir eğitim almış ve savaş alanlarında da bu eğitiminin sonucu olarak önemli başarılar elde etmişti. 1905'te sürgüne gittiği Şam ve 1908 sonunda gönderildiği Trablusgarp'daki yerel halk üzerinden giriştiği denetim girişimleri, onun için ileride önemli tecrübe olacaktır. Özellikle 1911'de "gazeteci" kimliği ile ikinci kez gittiği Trablusgarp'daki İtalya ile olan savaşta, yerel halkın ona güven göstermesinin ana nedeni de daha önceki gidişinde elde ettiği tecrübelerdi¹. Sofya'daki ateşemiliterliğinde de Türklerin örgütlenmesini sağlarken aynı şekilde gazetelere verdiği "isimsiz" demeçler, basını bir kurmay subay olarak nasıl kullanılacağına örnek olmuştu². Birinci Dünya Savaşı'nda özellikle Anafartalar ve Arıburnu'ndaki savaş alanındaki önemli başarıları da ona büyük bir özgüven kazandırmıştı.

Mustafa Kemal Bey genç bir "Erkan-ı Harp Yüzbaşı" olarak, 1911 yılında Harp Okulundaki arkadaşlarının "Yüzbaşı" olması üzerine verilen ziyafette konuşan üç kişiden biriydi³. Askerin siyasete girmemesini savunduğu konuşması ertesi gün Yunus Nadi (Abalioğlu)'nin Rumeli gazetesinde haberleştirilmiş⁴, bir gün sonra aynen yayımlanmış⁵, daha sonraki gün ise başyazar Yunus Nadi tarafından köşe yazısına konu olmuştur⁶. Bu ilk gazeteye konu olması sonrasında çeşitli defalar gazete ve dergilere bazen adı olmadan, bazen de hem fotoğrafı hem de adı ile yer almıştı.

Tüm bu tecrübeleriyle, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşmasının ağır şartlarının işi nereye vardiacağını da ilk anlayanlardandı. O kadar ki; o dönem bir gazeteye verdiği demeçte işin diplomatlarda olması gerekirken neden İtilaf askerlerinin başkent İstanbul'a geldiğini sorgulayabilmişti⁷.

Mustafa Kemal Paşa Halep'te iken, 11 Ekim 1918 tarihinde Padişah'ın yaveri ve Almanya'ya da birlikte gittikleri Naci Bey'e gizli bir telgraf çekmiş ve ondan "Sadaret'in derhal İzzet Paşa Hazretlerine verilmesi" isteği ile duruma hâkim olabilecek isimlerle kendisinin de dâhil olacağı bir kabine kurulması gerektiğini padişaha duyurmasını istemişti⁸. Mustafa Kemal Paşa ülkenin içine düşeceği durumu görmüştü ve artık bir şeyler yapılması gerektiğini anlamıştı.

13 Kasım 1918'de geldiği İstanbul'da basının değerini çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa, birkaç gazeteye demeç vermiş ve kendisinden söz ettirerek kamuoyunda tanınmanın zirvesine çıkmıştı. Milli Mücadele'nin başlangıcını da oluşturacak olan bu örgütlenme döneminde onun, 1918'in son iki ayı ile 1919 yılı içinde basına verdiği demeçleri içerik olarak incelenerek, Milli Mücadele'de milletin hakkını kamuoyuna duyurmak ve iletişim yolu ile kamuoyunu arkasına nasıl aldığı üzerinde bir değerlendirme yapılacaktır.

¹ Afet İnan, "Trablusgarp'ta Hürriyete Karşı İsyân" *Belleten*, Yıl 1944, Cilt: 8 Sayı: 31, ss.387 - 402,

² Mustafa Kemal Paşa'nın kaleminden çıktığının kuvvetle muhtemel olduğu ve farklı bir isimle İkdâm gazetesine Yunus Nadi'ye göndererek yazdırdığı Bulgaristan izlenimlerini içeren yazı dizisi için bkn. Mehmet Emin Elmacı, *Mustafa Kemal (Atatürk) Ve Kamuoyunda Tanınması (1911-1919)*, ATAM Yayınları, Ankara. 2022.

³ Diğer iki kişi İttihat ve Terakki'nin önemli hitabet ustası Ömer Naci ve daha sonra Mersinli Cemal olarak tanınacak Binbaşı Cemal Bey idi.

⁴ *Rumeli*, 17 Mayıs 1911 (4 Mayıs 1327) "Dün Geceki Ziyafet", No: 441

⁵ *Rumeli*, 18 Mayıs 1911 (5 Mayıs 1327) "Evvelki Geceki Ziyafet" No: 442.

⁶ *Rumeli*, 19 Mayıs 1911 (6 Mayıs 1327) "Siyasîyat: Ordumuz Vatanın Muhafızı, Meşrutîyet'in Nigehbânıdır", No: 443.

⁷ *Vakit*, 18 Teşrinisani 1918 (18 Kasım 1918) "Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat".

⁸ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 2, Kaynak Yayınları, Üçüncü Basım, Kasım 2003, s. 232.

A. Mustafa Kemal Paşa'nın Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey ile İlk Mülakatı

Çanakkale Muharebelerinden başarıyla çıkan Mustafa Kemal, Ziya Gökalp'in başında olduğu Yeni Mecmua'nın Çanakkale Muharebelerinin yıldönümünde çıkaracağı "*fevkalade nüsha*" için Ruşen Eşref Bey'in kendisine başvurması ile Çanakkale'deki rolü üzerine önemli bir mülakat gerçekleştirmişti⁹.

Gazeteci Ruşen Eşref Bey, Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in, İstanbul Nişantaşı'ndaki apartmanında rastladığı Doktor Rasim Ferit Bey'in aracılığıyla ertesi gün görüştüğü Mustafa Kemal Paşa'dan, Ziya Gökalp'in Yeni Mecmuası için mülakat sözü almayı başarmıştı¹⁰. Mustafa Kemal Paşa, Ruşen Eşref ile kısa bir süre sonra annesinin Beşiktaş'taki evinde buluşmuş ve mülakatını vermişti. Orijinal Yeni Mecmua baskından anlaşıldığına göre Ruşen Eşref Bey; Mustafa Kemal Paşa ile ilk röportajın tarihini 24 Mart 1918, son röportajın tarihini ise; 28 Mart 1918 olarak tarihlemişti¹¹.

Ruşen Eşref'in 24-28 Mart 1918 tarihleri arasında Mustafa Kemal ile yaptığı görüşme kendisinin mülakatta da belirttiği üzere, her biri 12 saatten az olmamak kaydıyla 3 ayrı günde tamamlanmıştı¹². Ruşen Eşref'in, Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı Türk basınındaki bu ilk mülakatı, 1918 yılında Mütarekeden az önce Yeni Mecmua'nın Çanakkale Zaferi için hazırlanan özel sayısında yayımlanmış ve büyük yankı uyandırmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, Ruşen Eşref ile yaptığı bu mülakata, odasındaki defterlerle katılmış ve elindeki belgeler üzerinden bilgiler vermişti¹³. Çanakkale Muharebelerinin belli kısımlarını tuttuğu not defterlerine bakarak, rapor ve haritalarından da yararlanarak anlatan Mustafa Kemal Paşa, 18 Mart 1915 tarihinde kazanılmış olan Deniz Savaşları'nda da kara bölgesinin korunmasının kendisi üzerinde olduğunu belirtmiş ve cephedeki durumu ayrıntılı olarak anlatmıştı¹⁴. Bu mülakat Mustafa Kemal Paşa'yı daha geniş kitlelere tanıtmış ve savaşın bitiminde onu önemli bir konuma getirmişti.

B. Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul Gazetelerine Verdiği Mülakatlar

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası Yıldırım Orduları Grubunun kaldırılmasıyla İstanbul'a dönme kararı alan Mustafa Kemal Paşa, 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a Haydarpaşa istasyonuna inmiş ve askeri bir resmî törenle karşılanmıştı¹⁵. Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gelir gelmez ilk işi; önce Rauf (Orbay) Bey ile sonra Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti henüz güvenoyu almadığı için hala Sadrazam olan Ahmet İzzet Paşa ile Sadrazamlık Konağında görüşmek olmuştu¹⁶. Gelişinin ikinci günü olan 15 Kasım'da da Vahdettin ile selamlıkla bir görüşme yapmış, bu görüşme birçok gazetede

⁹ Ruşen Eşref Ünaydın, "Mustafa Kemal Paşa'yı Nasıl Tanıdım", *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, Kasım 1983, C XLVII, s. 414.

¹⁰ Ünaydın, *a.g.m.*, s. 413

¹¹ Ruşen Eşref. "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat" *Yeni Mecmua'nın Çanakkale Nüsha-yı Mümtazesi*, C.III, 1918, s.s. 130-143.)

¹² Necat Birinci, "Ruşen Eşref'in Mülakatlarına Göre Mustafa Kemal Paşa, (1918-1919)", *Türk Dili Aylık Dil Dergisi*, Yıl.34, C. XLVIII, Sayı.395-396, Kasım-Aralık 1984, s. 432.

¹³ *Yeni Mecmua'nın Çanakkale Nüsha-yı Mümtazesi*, s. 132.

¹⁴ *Yeni Mecmua'nın Çanakkale Nüsha-yı Mümtazesi*, s. 133. Ruşen Eşref'in bu mülakatı, önce Yeni Mecmua'da yayımlanmış daha sonra ise yine "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat" başlığıyla 1930 yılında kitaplaştırılmıştı. (Ruşen Eşref, *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, 1930, İstanbul, Devlet Matbaası.)

¹⁵ *Yenigün*, 14 Teşrinisani 1334-1918 (Kasım) "Mustafa Kemal Paşa".

¹⁶ Rauf Orbay, *Siyasi Hatıralar*, Örgün Yayıncılık, 2003, s.274.

Mustafa Kemal Paşa'nın Basına Verdiği Mülakatları Üzerinden Milli Mücadele'nin Kamuoyu İle İletişim Boyutu (1918-1919)

haberleştirilmişti¹⁷. Basında artık öne çıkmaya başlayan Mustafa Kemal Paşa'nın aynı gün Vakit gazetesinde, fotoğrafı ve hayatının belli kısımlarını tanıtan haberi, ilk sayfada "Mustafa Kemal Paşa"¹⁸ başlığıyla kullanılmıştı.

16 Kasım'da ise, Pera Palas Otel'de Vakit, Zaman ve Minber gazetelerinin yazarlarıyla da buluşarak mülakat vermişti¹⁹. Bu görüşmeler planlı görüşmelerdi ve kısa süre içinde her üç gazetede de Mustafa Kemal Paşa'nın görüşleri haberleştirilmiş ve kamuoyuna yansıtılmıştı.

1. Minber Gazetesinde Mustafa Kemal Paşa

17 Kasım 1918'de Mustafa Kemal Paşa ile yapılan mülakatlar gazetelerde yayımlanmaya başlamıştı. O gün hem Minber hem de Zaman gazeteleri, Mustafa Kemal Paşa'nın gündem için önemli olan görüşlerini kamuoyuna yansıtmışlardı. Minber gazetesi, "Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat" başlığıyla ve Mustafa Kemal'in fotoğrafının altında "Ordumuzun En Büyük Kumandanlarından" tanıtımıyla²⁰ Paşa'nın hayatını vermiş ve sonra siyasi düşüncelerini ve özellikle Türk ordusu ile görüşlerini haberleştirmişti. Ama daha önemlisi ise Mustafa Kemal Paşa'nın İngilizlere karşı duygularını anlattığı kısımlar da paylaşılmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, siyasetle ilgili soru üzerine, kendisinin sadece 1913- 1914 Sofya-Belgrad ve Çetine Askeri Ataşeliği sırasında siyaset yaptığını belirtmiş ama bunun tam anlamıyla siyaset değil askeri boyutta bir siyaset olduğunu açıklamıştı. Paşa bu mülakatında "En çok kuvvetli olmak deyimiyle" yalnız silah gücünden bahsetmediğini aynı zamanda da siyaseten de "mânen, ilmen, fennen, ahlâken kuvvetli" olunması gerektiğini eklemiş ve daha o zamanlarda akıl ve bilime önem verdiğini göstermişti. Görüldüğü kadarıyla bu mülakat ile Mustafa Kemal Paşa, askerlik ve kuvvet ile ilgili felsefi görüşlerini kamuoyuna açıklamış ve "memleketi ve milleti çok iyi tanıdığını" belirterek, ilerlemek için "huzur ve sükûn" ile ama mutlaka da "hürriyet ve bağımsızlığın korunmuş olarak" çalışılması gerektiğini eklemişti. Savaş sonrası geldiği İstanbul'da, İtilaf donanması ile karşılaşmış bir üst düzey subay olarak hem barış hem de özgürlük ile bağımsızlık mesajını kamuoyuna yansıtıyordu. Nitekim gazete muhabirinin İngilizler hakkındaki görüşünü sorduğu Mustafa Kemal Paşa, bu anlamda yine çok diplomatik bir yanıt vermiş ve onlara Çanakkale Muharebelerinden dolayı düşmanlık duymadığını, vatan için savunma yaptığını belirterek "İngilizlerin, Osmanlı milletinin hürriyetine ve devletimizin istiklâline riayette gösterdikleri hürmet ve insaniyet karşısında yalnız benim değil, bütün Osmanlı milletinin İngilizlerden daha hayır-hâh bir dost olamayacağı kanaatiyle mütehassis olmaları pek tabiidir."²¹ cümleleriyle milletin özgürlüğüne ve devletin bağımsızlığına saygı göstermeleri şartıyla dost olunacağı mesajını vermişti.

¹⁷ Vakit, 16 Teşrinisani 1334 (16 Kasım 1918), 11 Safer 1337. "Selamlık Resm-i Âlisi"; Zaman, 16 Teşrinisani (Kasım 1918) 1334. "Selamlık"; İkdâm, 16 Teşrinisani (Kasım)1334 (1918), 11 Safer 1337 "Selamlık"; Minber, 16 Teşrinisani (Kasım 1918) 1334. "Selamlık Resm-i Âlisi"; Atı, 16 Teşrinisani 1334 (16 Kasım 1918), "Selamlık Resm-i Âlisi"; Yenigün, 16 Teşrinisani 1334 (16 Kasım 1918), "Selamlık Resm-i Âlisi"; Tasvir-i Efkâr, 16 Teşrinisani 1334 (16 Kasım 1918), "Selamlık Resm-i Âlisi"; İnkılab-ı Beşer, 16 Teşrinisani 1334 (16 Kasım 1918), "Selamlık Resm-i Âlisi".

¹⁸ Vakit, 16 Teşrinisani 1334 (16 Kasım 1918), 11 Safer 1337. "Mustafa Kemal Paşa".

¹⁹ Alev Coşkun, *Samsun'dan Önce Bilinmeyen 6 Ay*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008, s. 92.

²⁰ Minber, 17 Teşrinisani (Kasım)1918 (1334), 12 Safer 1337. "Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat" Bu mülakatı ilk olarak Hikmet Bayur, Belleten'de yayımlamıştır. (Yusuf Hikmet Bayur, "1918 Bırakışması Sırasındaki Tinsel Durum ve Mustafa Kemal'in İki Demeci", *Belleten*. Cilt: 32. Sayı: 128, Ekim 1968, s.488- 489); Bu mülakatın daha sonraki yayımlarıyla ilgili bkz. (Şerafettin Turan, "Mondros Mütarekesi Ertesinde Mustafa Kemal'in Orduya Siyasete ve İngilizlerin Tutumuna İlişkin Düşünceleri", *Belleten*, C 46, S 182, TTKB, Ankara 1982, s. 337-346).

²¹ Minber, 17 Teşrinisani (Kasım)1334-1918, "Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat".

2. Zaman Gazetesinde Mustafa Kemal Paşa'nın Mülakatı

17 Kasım'da Mustafa Kemal Paşa'nın bir başka mülakatı bu kez Zaman gazetesinde yayımlanmıştı. Zaman "*Mustafa Kemal Paşa'nın Beyanatı*"²² başlıklı mülakatta "şayanı dikkat gördüğümüz" dediği Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncelerini, kendi okuyucularına aktarmıştı.

Zaman gazetesi, özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın İngilizlerin son dönemlerde Rus hükümetine karşı Osmanlı Devletini nasıl koruduğuna dikkat çektiğini vurgulamıştı. Mustafa Kemal Paşa konuşmasında "*Benim için yegâne siyaset, memleketimin muhtaç olduğu huzur ve sükûnu temin edici dostluklara hürmet ve muhabbet-i muameleye, Osmanlı istiklaline hürmet ve Osmanlı milletine muhabbet ve insaniyet ibraz eden devlete karşı, mukabil-i hürmet ve muhabbet besleyeceğim tabiidir.*" sözleriyle Osmanlı Devletinin bağımsızlığına saygı gösterilmesi ve halkımıza da sevgi ile insaniyet gösterilmesi şartıyla tüm devletlere karşı saygı ve sevgi ile karşılık verileceğinin mesajını vermişti.

Mustafa Kemal Paşa'nın bir diğer mesajı da Vahdettin içindi. Daha önce Minber gazetesindeki görüşlerine yakın olmasına rağmen bu mülakatındaki bazı görüşleri, Minber gazetesindekinden farklı idi. Örneğin Mustafa Kemal Paşa, bu mülakatında, İttihatçı nazırların olmasından dolayı Ahmet İzzet Paşa hükümetini istifaya zorlayan Vahdettin hakkında, onun yine de Meşrutiyet fikrine bağlı olduğunu belirtmişti. Ahmet İzzet Paşa'nın kabinesindeki birçok kişiyi tanıdığını da belirten Mustafa Kemal Paşa, "*onların kalplerinin vatan endişesiyle attığını*" eklemiş ve Ahmet İzzet Paşa'ya da saygı duyduğunu belirtmişti.

Paşa'nın bu görüşü önemliydi. Çünkü bir gün sonra, istifa eden Ahmet İzzet Paşa'nın yerine geçen Tefvik Paşa için Meclis'te güven oylaması vardı. Mustafa Kemal Paşa, bunun hemen öncesinde gazeteye verdiği demecinde, Tefvik Paşa'ya karşı Ahmet İzzet Paşa'ya desteğini açıklamış ve Tefvik Paşa'ya güvenoyu verilmemesi yönünde fikrini açıklamıştı. Mustafa Kemal Paşa, artık siyasetin içindeydi ve tarafını belirlemişti.

3. Vakıf Gazetesinde Mustafa Kemal Paşa'nın Mülakatı

Tefvik Paşa Hükümeti'nin güvenoyundan bir gün önce, iki gazetede demeçleriyle siyasete yön vermeye çalışan Mustafa Kemal Paşa, bir gün sonra tam da Tefvik Paşa'nın hükümet programının güven oylaması günü olan 18 Kasım'da da bu kez Vakıf gazetesindeydi. Bir mesaj olması amacıyla bulunduğu belli bir şekilde, gazetede baş sayfada iki sütunda "*Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat*"²³ başlığıyla Mustafa Kemal Paşa'nın görüşleri kamuoyuna duyurulmuştu.

Mustafa Kemal'i okuyucularına "*Payitahtın müdafaasındaki iktidar ve meziyet-i askeriyesi ile tanınan*"²⁴ şeklinde yansıtan Vakıf gazetesi, Mustafa Kemal Paşa'nın "*Britanya Hükümeti'nin Osmanlılara karşı olan iyi niyetlerinden şüphe etmek istemem*" dediğini ama ateşkes şartlarında bir yanlış anlama olduğunu belirttiğini aktarmıştı²⁵. Mustafa Kemal Paşa özellikle de ateşkes şartlarının diplomatlara değil de neden askeri kumandanlara bırakıldığını anlamadığını da eklemişti.

²² Zaman, 17 Teşrinisani (Kasım)1918 "*Mustafa Kemal Paşa'nın Beyanatı*".

²³ Vakıf, 18 Teşrinisani 1918 (18 Kasım 1918) "*Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat*".

²⁴ Vakıf, 18 Teşrinisani 1918 (18 Kasım 1918) "*Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat*".

²⁵ İtilaf Devletlerinin özellikle Mütarekeden hemen sonra ateşkes maddelerine dayanarak Musul ve Kerkük'ü işgal etmesi sıkıntı yaratmıştı. Muhabir bu konuyu "İtilaf Devletleri maddeleri farklı mı yorumluyor" şeklinde sormuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın Basına Verdiği Mülakatları Üzerinden Milli Mücadele'nin Kamuoyu İle İletişim Boyutu (1918-1919)

Mustafa Kemal Paşa, diğer gazetelerden farklı olarak Vakit gazetesinde, millete önem verilmesi gerektiğini ve milletin aracı seçtiği vekiller aracılığıyla, her suretle güvenilir gördüğü hükümeti seçmesi gerektiğini belirtmiş ve Meclis-i Mebusan'a herkesin önem vermesini istemişti. Mülakatın sonunda daha o günlerde hükümetin mutlaka halkın onayını almasını ve milli iradeye dayanması gerektiğini belirten²⁶ Mustafa Kemal Paşa, işgal sonrası da sürekli dile getirdiği görüşlerini aynen tekrarlamıştı.

Bu günlerinde Mustafa Kemal Paşa, özellikle İstanbul'daki Levanten ve yabancıların da yoğun olduğu Pera'da kalmış ve yabancıları yakından izleyerek, başkentteki havayı koklamayı ve bazı bilgiler edinmeyi amaçlamıştı²⁷. İşte bu sırada Pera'da bazı İngiliz ve Fransız komutanların Çanakkale'deki başarısı üzerine kendisiyle konuşma istekleri üzerine, onlarla görüşmüş ve bu görüşme gazeteye de yansımıştı²⁸. Bu nedenle bu dönemde gazetelerde görüşlerinin yayımlanmasına, itilaf devletleri subaylarının takip edeceği düşüncesiyle özel önem vermektedir.

C. Basında Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da bulunduğu süreçte ülkenin durumu ile ilgili padişah ile birkaç görüşme yapmış ancak umduğu gelişmeleri elde edemeyince bu konudaki umutlar sona ermişti.

Artık İstanbul ve ülke işgalle baş başaydı. İngilizler, Karadeniz Bölgesi komutanı General Milne'nin verdiği emir ile 9 Mart 1919'da Samsun'a 200 kişilik bir kuvvet çıkartmıştı²⁹. Bu çıkartma sonucu karaya çıkan kuvvetlerin 30 Mart'ta Merzifon'a geçerek bölgeyi kontrol altına alması, yerel Pontus çetelerini şımartmış, bunun sonucunda tecavüzleri ve faaliyetleri artmıştı³⁰. Pontus çetelerinin saldırılarına bölge halkı silahlı karşılık vermeye başlamıştır. Bölgede yaşanan bu çatışma nedeniyle İngilizlerin Calthorpe aracılığıyla şikâyetleri, 21 Nisan 1919 tarihli İngiliz notasına neden olmuştur. Sonuçta İstanbul Hükümeti'nin bölgeyi silahsızlandırma ve oraya bir komutan göndermesi düşüncesi ortaya çıkmıştı³¹. Bu düşünceler ışığında son noktada, bölgede yapılacak teftiş ile olayların nasıl olduğunun araştırılması ve durdurulması için bir müfettişi gönderilmesi kararlaştırılmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nazırı Şakir Paşa'nın kendisini davet ederek gerçekleştirdikleri görüşmede, Şakir Paşa'nın "İşte, dedi, böyle midir, değil midir; evvela bunu meydana çıkarmak için oralara bir *zâtın gidip incelemelerde bulunması lâzımdır. Ben Sadrazam Paşa ile (Damat Ferid Paşa) görüştüm. Sizi uygun gördük. Oraya gidesiniz ve meselenin mahiyetini anlayasınız.*"³² demesine karşılık "*Memnuniyetle giderim*" yanıtını vermişti³³.

²⁶ *Vakit*, 18 Teşrinisani 1918 (18 Kasım 1918) "Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat".

²⁷ Şerafettin Turan, *Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 171.

²⁸ *Zaman*, 20 Teşrinisani (Kasım)1918, "Mustafa Kemal Paşa'nın Nezdinde".

²⁹ ATASE belgelerinden aktaran Mehmet Okur, "Mütareke Döneminde İngiltere'nin Karadeniz Politikası" *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 11- Sayı: 11, Aralık 2011, s. 41.

³⁰ *Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, 3.Baskı, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 1999, s. 251.

³¹ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, C 2, Kültür Yayınevi, İstanbul, 2004. s. 244.

³² Fahih Rifki Atay, *Mustafa Kemal'in Ağzından Vahidettin*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2005, s.115.

³³ Yusuf Hikmet Bayur, *Atatürk Hayatı ve Eseri, Doğumundan Samsun'a Çıkışına Kadar, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997. s. s. 293.*

30 Nisan 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın yeni görev tayini, Erkan-ı Harbiye-yi Umumiyye'den Sadarete yazılmış, aynı günde padişahın irade-i seniyesi ile resmileşmişti³⁴. Karar; *"Mülga Yıldırım Grubu Kumandanı Mirliya Mustafa Kemal Paşa, Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine tayin edilmişti"*³⁵ şeklindeydi. 30 Nisan 1919 tarihli görevlendirme, 5 Mayıs 1919'da Takvim-i Vekayi'de de *"Tevcihat"* başlığı ile yayımlanmış ve *"Mülga Yıldırım Grubu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa, Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine tayin edilmiştir"*³⁶.

Hazırlıklarına başlayan Mustafa Kemal Paşa, İzmir'in işgal edildiği 15 Mayıs 1919'da padişah Vahdettin ile de görüşmüştü³⁷. Mustafa Kemal Paşa'nın anılarında anlattığına göre Vahdettin;

*"Paşa Paşa! Şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin, bunların hepsi artık bu kitaba girmiştir, tarihe geçmiştir... Bunları unutun! Asıl şimdi yapacağın hizmet hepsinden mühim olabilir. Paşa devleti kurtarabilirsin!"*³⁸ dediğinde Mustafa Kemal Paşa *"Bu son sözlerden hayrete düştüm. Acaba Vahideddin benimle samimi mi konuşuyor? O Vahideddin ki yabancı hükümetlerin yüzüncü derece âletleri ile temas arayarak devletini ve saltanatını kurtarmaya çalışıyordu, bütün yaptıklarından pişman mı idi? Aldatıldığını mı anlamıştı? Fakat böyle bir tahmin ile başka bahislere girişmeyi tehlikeli gördüm. Kendisine basit cevaplar verdim"*³⁹ diyerek dışarı çıkmıştır.

Ertesi gün 16 Mayıs 1919'da *"Şark Kıtaatı Müfettişliğine tayin edilen Mustafa Kemal Paşa ve 3.Ordu Kolordu Kumandanı Miralay Refet Bey maiyetleri ile Bandırma vapuruna binerek saat dörtte Samsun'a hareket etmişlerdi"*⁴⁰

Samsun'a varış haberleri de gazetelerde yayımlanan⁴¹ Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'un verdiği emirlerin aksine, gittiği yerlerde halka işgalleri protesto etme telkinlerinde bulunarak, işgale karşı direnişi örgütlemeye başlamıştı. Bu noktada da İstanbul Hükümeti ile ilişkiler gerginleşmeye başlamıştı. İşin içine geri çağırma, azil, istifa ve tutuklanma kararları girmişti. Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in tutuklanma kararı çıktığında bu süreci, 1 Ağustos 1919 tarihli İfham gazetesi araştırarak haberleştirmiş ve daha o tarihte gelişmeleri şu şekilde özetlemiştir.

"Mustafa Kemal Paşa, Üçüncü Ordu müfettişi olarak Samsun'a gittiği zaman resmi görevinin haricinde bir takım teşkilat ve tahrikât icrasına başlamış hatta bir gün halkı camiye toplayarak (Havza mitingi kastediliyor) artık, atalet ve miskinlik göstermek zamanı olmadığı, vatanın yuvarlanmakta bulunduğu uçurum karşısında böyle miskiyane oturmamak lazım geldiği zemininde bir

³⁴ Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921), Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, Ankara, 1982, s. 22.

³⁵ BOA İ.DÜİT 158-73(H 29.07.1337) 29 Recep 1337

³⁶ Takvim-i Vekayi, 5 Mayıs 1919. *"Tevcihat"*

³⁷ Murat Bardakçı, Şahbaba, Pan Yayıncılık, İstanbul, 6.Basım, 1999. s. 133.

³⁸ Atay, *Vahdettin...*, s. 128.

³⁹ Atay, *Vahdettin...*, s. 128. Vahdettin ile ilgili aile notlarından önemli bir kitap yazmış olan Murat Bardakçı da bu ikili görüşmeyi Mustafa Kemal Paşa'nın anılarından vermiş ve Vahdettin'in bu konuda tek kelime bile etmediğini, yarım bıraktığı hatırlarında ve mektuplarında da buna değinmemesini ilginç bulduğunu belirtmişti. Bardakçı, Şahbaba, s. 134.

⁴⁰ *Alemdar*, 17 Mayıs 1335-1919 *"Şark Kıtaatı Müfettişliği"* (17 Şaban 1337).

⁴¹ *Zaman*, *"Mustafa Kemal Paşa"* 21 Mayıs 1335-1919; *Hadisat*, *"Mustafa Kemal Paşa"* 21 Mayıs 1335-1919; *İstiklal*, *"Mustafa Kemal Paşa"* 21 Mayıs 1335-1919.

4 İkdam, 21 Mayıs 1335-1919. *"Mustafa Kemal Paşa"*.

de konuşma irad etmiş. Vaki olan şikâyet üzerine Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'a davet edilmişse de gelmemiş, bunun üzerine Dâhiliye Nezareti vilayete bir tamim göndererek Mustafa Kemal Paşa'nın vazifesinden az edildiğini bildirmiş. Mustafa Kemal Paşa, Dâhiliye Nezareti'nin bu tebliğine rağmen vazifesine devam etmiş. Bir müddet sonra istifayı tercih ederek İstanbul'a askerlikten istifa eylediğini bildirmiş. Bu defa serbest kalınca, tahrikâtına hız vermiş ve bütün vilayetlere bir tamim göndererek Erzurum'da 23 Temmuz'da akdedilecek kongreye murahhaslar gönderilmesini teklif etmiş ve Kanun-u Esasiye'nin açık maddelerine karşılık, adı geçen günde orada kongreyi de akdettirmiştir. İşte bu hareketi, bir taraftan Kanun-u Esasi ve Meşrutiyete aykırı bulunmak itibarıyla isyan mahiyetinde telakki edilmiş, diğer taraftan tahrikâtının İslamlarla Hristiyanlar arasında su-i tefehhümler doğuracağı görülmüş olduğundan hükümet, Mustafa Kemal Paşa ile bu hareketinde onunla teşrik-i mesai eden Bahriye Nazır-ı esbaki Rauf Bey'in tevkifini emreylemiştir.”⁴²

Amasya genelgesinin yayımlanmasıyla sertleşen ilişkiler sonrasında, 5 Temmuz 1919'da İngilizlerin Samsun'daki askerlerine, ek olarak 150 Hint askerini çıkartmak istemesine Mustafa Kemal Paşa “yurt güvenliğinin kesinlikle buna tahammül edemeyeceği”⁴³ gerekçesiyle engel olmuş ve sıkıntı daha da büyümüştü. Sonunda Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki görevine son verilmesi kararı 8 Temmuz 1919 tarihli Hükümet Mazbatası ile istenmiş ve Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın Paris'te olması nedeniyle yerine vekâlet eden Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin başkanlığında da kabul edilmişti. Bunun arkasından hemen aynı gün padişah Vahdettin'in aynı doğrultudaki irade-i saniyesi çıkmıştı⁴⁴.

Mustafa Kemal Paşa ise 8/9 Temmuz gecesi İstanbul'da padişahın özel kalemi Ali Fuat (Türkgeldi) Bey ile uzun telgraf görüşmeleri yapmış, padişahın buyruğu gereği “İstanbul'a gelmemesi veya ülkenin başka bir bölgesine dinlenme amaçlı gitmesi” gibi tavsiyelerin de önerilmesi sırasında, son noktada İstanbul'a gelmesi istenmişti⁴⁵. Bunun sonucunda ise Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nezareti'ne çektiği telgrafla askerlik mesleğinden istifasını sunmuş⁴⁶, Ali Fuat Bey aracılığıyla da Vahdettin'e askerlikten istifa ettiği bilgisini vermişti⁴⁷. Son aşamada İstanbul Hükümetinin Mustafa Kemal Paşa'yı görevden aldığı 8 Temmuz 1919 tarihli kararı, Takvim-i Vekayi'nin 13 Temmuz tarihli sayısında Vahdettin'in irade-yi saniyesi olarak yayımlanmış ve gazetelere de yansımıştı⁴⁸.

Bu ortamda olayların gelişimi, basında da ayrışmalara gidilmesini sağlamıştı. Nitekim bir süre sonra İstanbul Basını, Anadolu'daki harekete destek verip vermemesiyle ilgili ayrışmaya başladığı gibi aynı zamanda verilen haberler sansürlenmekteydi⁴⁹. Özellikle İstanbul İşgal Yönetiminin, posta araç gereçleri ile basın yayın organlarını sansüre tabii tutması ve Merkezi Sansür Heyeti'ne İtilaf devletleri temsilcilerinin de girişi, işleri daha da

⁴² İfham, 1 Ağustos 1919 “Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey”.

⁴³ Atatürk ile ilgili Arşiv Belgeleri, 1982, s. 46.

⁴⁴ BOA İ.DÜİT, 163-31 (H 13.5.1338.)

⁴⁵ Atatürk ile ilgili Arşiv Belgeleri, s. 309.

⁴⁶ Atatürk ile ilgili Arşiv Belgeleri, s. 158.

⁴⁷ Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı ve Kurtuluş Savaşının Başlatılmasına Dair Belgeler, ATASE Yayınları, Ankara, 1999, s. 194.

⁴⁸ Vakıf, 12 Temmuz 1919. “Dahiliye Nezaretinin Bir Tamimi”; Zaman, 12 Temmuz 1919 “İstifa”.

⁴⁹ Uygur Kocabaşoğlu, “Milli Mücadele'nin Sözcülerinden: Anadolu'da Yeni Gün”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Dergisi, Cilt: 36/1-4, Ankara, 1981., s. 24.

zorlaştırmıştı⁵⁰. Bu durum ancak o da bir süreliğine Damat Ferit Paşa'nın istifası sonrası 1 Ekim 1919'dan itibaren gevşemeye başlayacaktı⁵¹.

1. Mustafa Kemal Paşa Sivas Kongresi Sonrası Yenigün ve Akşam Gazetelerinde

Sansürün gevşediği ve İstanbul'daki yeni hükümetin Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile görüşmelerinin başladığı Ekim 1919 ayı, Milli Mücadele için önemli bir aşama olmuştur. Mustafa Kemal Paşa bu süreçte önem verdiği İstanbul gazetecileriyle, telgraf görüşmesi de yapmıştır. 8 Ekim'de ilk Celal Nuri (İleri) Bey ile haberleşmiş ve özellikle sansürün kalkması konusunda yeni hükümete gereken bilgiyi verdiklerini belirtmişti⁵². Yine aynı gün Matbuat Cemiyeti Başkanı ve Tasvir-i Efkâr sahibi Velit Ebuzyiya ile görüşmesinde de Ruşen Eşref'in gelmesi üzerinde konuşmuşlar hatta Mustafa Kemal Paşa Ruşen Eşref'in geliş yolunun, güvenli ve hızlı olması için İstanbul'dan Ulukışla'ya kadar trenle ondan sonrasını da Kayseri ve Sivas'a kadar da Amerikan otomobilleriyle yapmasını önermişti. Mustafa Kemal Paşa bundan dört ay önce de Ruşen Eşref'in Anadolu'ya davet ettiğini de belirtmiş ve kendisinin "*büyük hasretle teşriflerini*" beklediğini de yazmıştır⁵³. Paşa geliş güvenliğini sağlamak için de ertesi gün Eskişehir, Konya, Ulukışla, Niğde ve Kayseri'de mülki amirler ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine de Ruşen Eşref ve fotoğrafçı Kenan Beyler için "*adı geçenlere her türlü kolaylığın ve yardımın gösterilmesi*" için telgraf da çekmişti⁵⁴.

İstanbul Matbuatından, yapılması gerekenlerin Temsil Heyetine sorulması üzerine de Başkan Velid Bey aracılığıyla Tasvir-i Efkâr, Vakıf, Akşam, Türk Dünyası ve İstiklal gazeteleri merkezlerine telgrafla ulaşmış ve Hükümet ile görüşmeler sonunda "*milli emeller*" üzerinde anlaşıldığını, Sulh Konferansına "*milli itimada uygun*" kişilerin gönderilmesini ve hükümetin kesin taahhütler altına girmemesini istemiştir⁵⁵. Artık gazeteciler milli duruş çerçevesinde kimin ile görüşeceklerini görmüşlerdi. Bu girişimler, Mustafa Kemal Paşa'nın iletişim açısından gazetelere verdiği önemi göstermektedir. Milli Mücadele konusunda İstanbul ile görüşmelere başlandığı bu süreçte, Anadolu'da oluşmuş olan Milli Teşkilat, Anadolu ve Rumeli Müdafaa Cemiyeti olarak kontrolü eline geçirmişti. Süreç önemli bir noktaya gelmişti. Ülkenin kurtuluşu için bir dönüm noktasıydı. Mustafa Kemal Paşa'nın gazetecilerle görüşüp hatta en güvendiği Ruşen Eşref Bey'i Anadolu'ya çağırması, basını kullanacağını mesajıydı. Ancak bu şekilde Anadolu'daki Milli Teşkilatın kamuoyuna daha iyi tanıtılacağı düşünülmüştü. Özellikle İstanbul'da kafalarında kuşku olan kişiler ikna edilmeliydi. Milli teşkilatın amacı net olarak anlatılmıyordu.

Mustafa Kemal Paşa ile ilk görüşme talebi telgrafla, 10 Ekim 1919 tarihinde Sivas'taki Yenigün gazetesi muhabirinden gelmişti. Gazete muhabiri, Mustafa Kemal Paşa'ya çeşitli sorular sormuş ve cevabını istemişti. Yenigün gazetesi, bu dönemde aldığı ceza ve sonra da Yunus Nadi'nin tutuklanmasıyla uzun süre yayımlanmamıştı. Bu nedenle sorulan sorulara verilecek cevapların, gazetenin ertesi gün yeniden çıkışında yer alacak olmasının büyük bir ilgi göreceği düşünülmüştü. Nihayet gazete "*Yedi Ay Sonra*" başlığı ile ertesi gün 11 Ekim

⁵⁰ Nur Bilge Criss, 100 . Yılında İstanbul'un İşgal Günleri, İBB yayınları 2020, İstanbul, s. 153.

⁵¹ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilâli*, Cilt I, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2000, s.318.

⁵² *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 4, Kaynak Yayınları, 2007, İstanbul, s. 242.

⁵³ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 4, s. 244. Anlaşılacağına göre Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktıktan hemen sonra daha önce de mülakat verdiği Ruşen Eşref'i Anadolu'ya davet etmişti. Bu konu, daha sonra Amasya'da yapılan mülakatta da konu edilecektir.

⁵⁴ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 4, s. 248.

⁵⁵ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 4, s.s 259-260.

1919 sayısında “biz işe bıraktığımız yerden başlıyoruz; öyle de devam edeceğiz”⁵⁶ diyerek yeniden yayım hayatına başlamış ve Yunus Nadi, yeniden çıkardığı bu ilk sayısında yine Mustafa Kemal Paşa'nın mülakatına ilk kez yer vermişti.

Gazete büyük boy, at üzerinde Mustafa Kemal Paşa'nın fotoğrafının da olduğu ve “Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle Mülakat”⁵⁷ başlığıyla, Paşa'ya gönderdiği özel bir muhabiri ile yaptığı mülakatı yayımlamıştı⁵⁸. Yenigün gazetesi; bu sürece kadar basında hiç yayımlanmamış bu önemli fotoğrafı ilk kez yayımlamış ve altına da “Muhabir-i mahsusamıza beyanatta bulunan Teşkilat-ı Milliye'nin, Heyet-i Temsiliyesi Erkânından Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri” yazmıştı.

Yenigün'de yayımlanan bu mülakat, Mustafa Kemal Paşa ile 10 Ekim 1919 tarihinde Sivas'ta yapılmış ve gazetenin Sivas'taki muhabiri tarafından telgrafla gazeteye yollanmıştı. Muhabir, “Heyeti Temsiliye ile beraber Sivas'ın en büyük binalarından birinde” kalan Mustafa Kemal Paşa ile mülakat yaptığını ve yanlarında Temsil Heyeti'nden bazı üyelerinin de bulunduğunu belirterek, “Simasında ve bilhassa gözlerinde büyüklüğünün eserinin parladığı Mustafa Kemal Paşa, pek mütevazı ve soylu bir tavır ile bütün sorularıma cevap verdiler” demişti.

Mustafa Kemal Paşa kendisine sorulan “Milli Teşkilatın gücü ve yaygınlığı” ile ilgili soruya; “Mütarekeden sonra millet iki büyük felaket altında kalmıştı. Bunların birincisi, vatan ve milletin uğradığı haksız muameleler; ikincisi de, hükümet-i sabıkanın (eski) bu taaruzat esnasında adeta Yunanlılarla teşrik-i mesai (ortak hareket)eder gibi hareket etmesidir. Bu iki büyük sebep, memleketin her tarafında bir galeyan-ı intibah (uyanış galeyanı) vücuda getirdi. Memleketimizin her kısmında tesir etmiş olan aynı esbap, aynı maksat uğrunda, her yerde Teşkilat-ı Milliye vücuda getirilmesini intaç etmiş (doğurmuş) ve nihayet bütün bu müteferrik (dağınık) teşkilat ittihat ederek (birleşerek) bütün memlekete şamil olmuştur (yayılmıştır)” cevabını vermişti. Mustafa Kemal Paşa'ya;

“Milli Teşkilat'ın İttihatçı olduğuna” dair iddialar da sorulmuş ona da “Teşkilatımızın ne gibi evamil-i milliyeden (milli etkenlerden) doğduğunu izah ettim. Binaenaleyh; esas maksadımız vatan ve milleti kurtarmak olduğuna göre, karşımızda iki muhasım (düşman) zümre bulunması pek tabii idi. Bunların biri, menafi-yi şahsiyesine (şahsi çıkarlarına) menafi-yi umumiye (herkesin çıkarını) feda eden hükümet-i sabıka, ikincisi de inkırazımızı (tükenmemizi) bekleyen bir takım dâhili düşmanlarımızdır. Bunlar cihan nazarında (dünya kamuoyunda) harekât-ı milliyeyi kirletmek ve kendilerini kurtarmak için zaman icabı kuvvetli bir silaha sahiptiler. Bu silah ise, İttihatçılık iftirası idi.” yanıtını vermişti. Mustafa Kemal Paşa devamla; “Bize İttihatçı diyenler unutupyorlar ki, harekât-ı milliyeye bütün millet tarafından icra edilmektedir. Eğer işin içinde İttihatçılık olmak lazım gelse, bütün millet İttihatçılıkla itham edilmiş olur. Fazla olarak, gerek şimdiye kadar neşrettiğimiz beyannamelerle ve gerekse umumi kongrede kabul edilen yemin suretiyle, hiçbir fırkaya mensup olmadığımızı ve İttihatçılıkla alakamız bulunmadığını kâinata ilan ettik. Hatta zatı şahane bile, son beyanname-i hümayunlarında, teşkilat-ı milliye'nin münhasıran sadece esbab-ı milliyeden mütevellid (doğmuş olduğunu ilan buyurmuşlardı.”

⁵⁶ Yenigün, 11 Teşrinvevel (Ekim) 1919, “Yedi Ay Sonra”.

⁵⁷ Yenigün, 11 Teşrinvevel (Ekim) 1919, “Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle Mülakat”. EK. 1

⁵⁸ Mülakatın yine de bir kısmı sansürlenmişti.

cümleleriyle de hala o süreçte Anadolu'da bir karşılığı olan padişah üzerinden halka seslenmişti. Paşa'nın daha o zaman bile bugün bilinen gerçekleri ifade etmesinin önemi büyüktür.

Milli Mücadele sürecinin en önemli aşaması olan bu başlangıç sürecinde, Mustafa Kemal Paşa bu mülakatı ile Milli Teşkilat hakkındaki her türlü eleştiri ve soruya Temsil Heyeti başkanı olarak açıklık getirmiş ve onun başında bulunduğu Milli Teşkilatı ilk elden kamuoyuna tanıtmıştı. Ancak bu konunun daha da yaygınlaştırılması için farklı gazetelere de mülakat verilmesinin gerektiğinin de farkındaydı.

Mustafa Kemal Paşa'nın Yenigün gazetesindeki bu mülakatı, aynı tarihte ama özetlenerek Akşam gazetesinde de verilmiştir. Akşam gazetesi, Mustafa Kemal Paşa'nın fotoğrafını da paylaştığı haberinde, Yenigün gazetesinin Mustafa Kemal Paşa ile bir mülakat yaptığını duyurarak aynı gün Yenigün'ün de kullanılacağını belirtmişti⁵⁹. İki gazete sahibinin daha sonra da örneğini vereceğimiz gibi, Mustafa Kemal Paşa ile yapılan mülakatı aynı anda yayımlama konusunda anlaşmış oldukları görülmektedir.

Akşam gazetesi, özetini verdiği mülakatında Mustafa Kemal Paşa'nın özellikle *"Teşkilatın Şümülü- İttihatçılık var mı?- Teşkilat-ı Milliye ve Hıristiyanlar- İntihabatta Ne Yapacaklar- Kendisi Mebus Olacak mı?"* konu başlıklarına verdiği yanıtları kısaca özetlemişti⁶⁰.

2. Vakit Gazetesi Muhabiri ile Mülakat

Artık İstanbul basınının çoğunluğu, Anadolu hareketinin *"milli"* yapısını ortaya çıkarmaya başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa ile yapılan mülakatlardan biri de Vakit gazetesinin 13 Ekim sayısında çıkmıştı. Damat Ferit Paşa'nın istifası öncesindeki sansürün sıkı olduğu dönem yerini, yeni hükümetin Temsil Heyeti ile telgrafla görüşmesi ve önemli kararların alınması sürecinde, daha rahat bir ortama bırakmıştı. Hatta gazeteler artık özel muhabirleri aracılığıyla Milli Harekât'tan haber almaya başlamışlardı. Bunlardan biri de Vakit gazetesiydi. Vakit gazetesi, Mustafa Kemal Paşa ile ilk mülakatını, 11 Ekim'de Yenigün ve Akşam gazetelerinden 2 gün sonra, 13 Ekim tarihli sayısında *"Mustafa Kemal Paşa İle Mülakat"* başlığı ile yayımlamıştı. Gazete, bu mülakatı *"Sivas Muhabiri-i mahsusamızın ilk telgrafnamesi"* duyurusuyla ve altında *"Sivas muhabirimize mühim beyannamede bulunan Mustafa Kemal Paşa"* yazılı bir fotoğrafıyla vermişti⁶¹.

12 Ekim 1919'da Sivas'tan çekilen bu telgrafa göre; muhabir Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsil Heyetinden Mustafa Kemal Paşa ile Vakit adına geniş bir mülakat gerçekleştirdiğini belirtmiş ve sorduğu sorulara Mustafa Kemal Paşa'nın yanıtlarını madde madde yayımlamıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın en son verdiği bu mülakatın içeriği daha geniş ve farklıydı. Beş maddelik yanıtların ilkinde hiç bir şekilde

⁵⁹ Necmettin Sadak'ın Akşam gazetesi, bir gün önceki 10 Ekim sayısında küçük bir haberle Yenigün'ün yeniden çıkacağını bildirmişti. (Akşam, 10 Teşrinievvel-Ekim 1919) Akşam'ın haberinde *"inşallah bu sefer ömrü uzun olur"* dileğinde bulunması ilginçti. Ancak Akşam'ın bu dileği yerine gelmeyecek ve yaklaşık 5 ay sonra, İstanbul'un İngilizlerce işgalini sırasında 19 Mart 1920 tarihinde Yenigün gazete binası basılarak kapatılacaktı. Yunus Nadi; gazetelerinin klişelerini de alarak 1910 yılından beri inandığı ve güvendiği Mustafa Kemal Paşa'nın yanına Ankara'ya gitmek için *"1920 Martının galiba 25 veya 26. Günü"* yola çıkmıştı. Yunus Nadi, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1978., s. 210.

⁶⁰ Akşam, 11 Teşrinievvel (Ekim) 1919, *"Mustafa Kemal Paşa'nın Beyanati"*.

⁶¹ Vakit, 13 Teşrinievvel 1919, *"Mustafa Kemal Paşa İle Mülakat"*.

Temsil Heyeti'nin yetkili bir temsilcisinin İstanbul'da olmadığına yayımlanması istenmiş ve kısa sürede bir temsilcinin belirleneceği yazılmıştı⁶².

Ardından bu milli hareketin sadece sınırlarımız içinde olduğunu ve büyük devletlere karşı bir düşüncede olunmadığını vurgulamış ve özellikle Anadolu'daki gayrimüslimlere karşı iyi niyet duygusu içinde olduğunu eklemiştir. Bu mülakatta diğerlerinden farklı olarak Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi'nin 1 nci maddesini öne çıkarmış ve devlet ve milletin iç ve dış bağımsızlığının, vatanın bütünlüğünün sağlanması şartıyla barışa da hazır olduğunu belirtmiştir. Son noktada önem verilen konu olan Temsil Heyetinin siyasi ve idari programının asıl amacının milletin haklarını savunmak temelinde olduğunu açıklamıştır.

3. Mustafa Kemal Paşa İttihatçı mı Değil mi?

İstanbul'da merak edilen en önemli konu, Anadolu'daki hareketin; İttihatçılık ile ilgisinin olup olmamasıydı. Nitekim 13 Ekim'de İleri gazetesi de bunu öne çıkarmış ve *"Harekat-ı Milliye, İttihatçılıkla alakadar değildir"* başlıklı haberinde, Enver Paşa'nın Sivas Kongresine başvurarak, memleketin son durumu nedeniyle önemli bir kuvvetle yardım için Taşkent'ten geleceğini bildirdiğini, Kongre'nin de cevap olarak *"devlet ve millete hesabat-ı sabıkasını vermeden firar eden bir vatandaşın aramızda katıyen bir mevki olamayacağı ve hatta kuvvet ile Osmanlı topraklarına bastığı anda kendisine silah ile cevap verileceği"* duyumunun alındığını belirtmiştir⁶³.

Bu konuda Ebuzziya Velid'in sahibi olduğu Tasvir-i Efkâr gazetesi; 18 Ekim sayısının ikinci sayfasında *"son günlerde gazetelerde Enver'in Taşkent'ten 180 bin askerle Kuva-yi Milliye'ye katılmak üzere Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarına müracaat ettiğinin ve askeri hapisneden kaçan Halil Paşa (Kut. Enver Paşa'nın amcası) ile Küçük Talat (Muşkara) Bey'in de yine Sivas'a giderek, Kuva-yi Milliye'ye katılmak istediklerinin ve reddedildiklerinin birçok gazetede dillendirilmesi üzerine"* kendilerinin Teşkilat-ı Milliye'ye telgrafla bu konuyu sorduklarını belirten bir haber yayımlamıştı⁶⁴.

Gazete kendilerine 16 Ekim 1919 tarihiyle Sivas'tan ve Mustafa Kemal Paşa'nın da Tokat'tan yazdığı iki telgrafi yayınlayarak, bu konudaki Anadolu'nun görüşlerini kamuoyuna yansıtmıştı. Buna göre; Sivas'tan gelen ve imzasız olan bir telgrafta; *"Enver'in"*⁶⁵ Kafkasya'dan kuvvetlerle Anadolu'ya katılacağı ve Halil Paşa'nın da yine Anadolu harekâtına katılmak için başvurduğu ve reddedildiği ile ilgili haberlerin doğruluğu hakkında *"Enver(Paşa) tarafından böyle bir teklif olmadığı gibi elyevm nerede bulunduğu dair katıyen malumat mevcut değildir."* denildikten sonra Halil Paşa'nın da kaçıışı sonrasında nerede olduğunun bilinmediği belirtilmiştir⁶⁶. Gazete, Tokat'tan 16 Ekim 1919 tarihiyle ve *"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına Mustafa Kemal"* imzalı olarak *"Enver ve Halil Paşa hiçbir zaman ve hiçbir suretle Cemiyetimize müracaat etmemişlerdir. Kendileriyle bir alaka ve münasebet mevcut değildir. Nerede oldukları dahi meçhulümüzdür."*⁶⁷ bilgisiyle gelen telgrafi yayımlamıştı.

⁶² Gazete bu mülakatın hemen altında bu konu ile ilgili bir bilgi vermiş ve yine Sivas'taki muhabirinden aldığına göre, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin İstanbul temsilciliğine heyet üyelerinden Miralaylıktan emekli Kara Vasıf Bey'in tayin edildiğini ve bir iki güne kadar yola çıkacağını bildirmişti.

⁶³ İleri, 13 Teşrinievvel 1919 *"Harekatı Milliye İttihatçılıkla Alakadar Değildir"*.

⁶⁴ *Tasvir-i Efkâr*, 18 Teşrinievvel 1919, *"Kuva-yi Milliye Enver ve Halil Müracaat Etmisler mi?"*.

⁶⁵ Gazete kendisi *"Enver"* olarak vermiş ama Sivas'tan gelen yazıda *"Enver (Paşa)"* olarak *"Paşa"* parantez içinde verilmiştir.

⁶⁶ *Tasvir-i Efkâr*, 18 Teşrinievvel 1919, *"Tasvir-i Efkâr Sermuharrirliğine"*.

⁶⁷ *Tasvir-i Efkâr*, 18 Teşrinievvel 1919, *"Tasvir-i Efkâr Sermuharrirliğine"*.

D. Ruşen Eşref'in Amasya'da Mustafa Kemal Paşa ile Mülakatları

1. Ruşen Eşref ile Yeniden Mülakat; Mustafa Kemal Paşa ve Tasvir-i Efkâr

Mustafa Kemal Paşa ile önce 11 Ekim'de Yenigün ve Akşam, ardından 13 Ekim'de de Vakit gazetesi yaptıkları mülakatı, özel muhabirleri aracılığıyla yayımlamışlardı. Mustafa Kemal Paşa; bu tarihlerde Tasvir-i Efkâr'ın sahibi Ebuzziya Velid ile telgraf görüşmeleri yapmaktaydı. Tasvir-i Efkâr geç de olsa nihayet bir özel muhabirini Anadolu'ya Mustafa Kemal Paşa'ya göndermeye karar vermişti. Mustafa Kemal Paşa'nın da gelmesini beklediği o özel muhabir, bir yıl önce Mustafa Kemal Paşa ile Çanakkale Muhabereleindeki rolü nedeniyle ilk mülakatı yapan Ruşen Eşref (Ünaydın) idi.

Mustafa Kemal Paşa haberi aldığı anda, Ruşen Eşref'i daha önce Haziran ayında Anadolu'ya yanına davet ettiğini de belirtmişti. Nihayet Ruşen Eşref, İstanbul'da Matbuat Cemiyeti adına Heyeti Temsiliye ile görüşmek için fotoğrafçısı Kenan Bey ile birlikte 10 Ekim'de Cuma günü Eskişehir-Konya-Ulukışla-Kayseri üzerinden Sivas'a hareket etmişti⁶⁸. Mustafa Kemal Paşa; *"samimi arkadaşım"* dediği Ruşen Eşref'e önem veriyordu ve onların gelişi için yol üzerindeki mülki ve askeri amirlere *"her türlü kolaylık ve yardımın gösterilerek, mümkün olan süratle Sivas'a gelebilmelerinin teminini"* telgrafla rica etmişti⁶⁹.

Tasvir-i Efkâr geç kaldığının farkındaydı ki Vakit ile aynı günkü sayısında *"Ruşen Eşref Bey'in Anadolu telgrafları"* başlığını ve alt başlıkta da *"Anadolu Vukuatını tetkik etmek üzere suret-i mahsûsada Sivas'a izam ettiğimiz Ruşen Eşref Bey gazetemiz namına ilk telgrafları gönderdi."*⁷⁰ Cümlelerini kullanarak diğer gazetelerden geri kalmayacağını göstermek istemişti⁷¹. Bu haberde Tasvir-i Efkâr'ın Milli Teşkilat yerine *"Anadolu Vukuatı"* deyimini kullanması ve fotoğraf olarak da Ruşen Eşref'in ve ona refakat eden fotoğrafçı Kenan Bey'in⁷² fotoğraflarını yayımlaması özellikle dikkati çekmekteydi.

Tasvir-i Efkâr; *"Anadolu ahvalini yakından takip eylemek, Kuva-yı Milliye'nin suret ve esas teşkili cihetinde mahallinde müşahadat ve tahkikat"* ile okuyucularını haberdar etme ve Anadolu'nun uyanışını görme amacıyla *"güzide ve kıymetdar muharrirleri"* Ruşen Eşref'i Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi nezdine Sivas'a gönderdiklerini belirtmişti.

Her ne kadar başlıkta *"Anadolu Vukuatı"* dese de Tasvir-i Efkâr, metin içinde *"Anadolu Harekât-ı Milliye"* deyimini kullandığı gibi ayrıca *"Anadolu Harekât-ı Milliyesinin tarih-i inkılabatımız ve mukadderatımız üzerinde pek mühim roller"* oynayacak bir önem ve durum kazandığının açıkça ortaya çıktığını da belirtmiş ve Ruşen Eşref'in de *"bitaraf"* bir bakış açısı ile araştırma yaparak önemli mektuplar göndereceğini eklemiştir. Ancak gazete Ruşen Eşref'in daha Sivas'a varmadığını ama İzmit ve Eskişehir'de olduğunu bildirmişti. Gazete, diğer gazetelerin özel muhabir göndermesi nedeniyle "haber atlama" endişesiyle

⁶⁸ Yücel Özkaya, *Milli Mücadelede Atatürk ve Basın*, C I, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2001. s. 69.

⁶⁹ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 4, s. 248.

⁷⁰ *Tasvir-i Efkâr*, 13 Teşrinvevel 1919, *"Ruşen Eşref Bey'in Anadolu Telgrafları"*.

⁷¹ Ruşen Eşref ve Kenan Beyler 10 Ekim'de yola çıkmışlardı. Ruşen Eşref yolda gördüğü izlenimleri gazeteye telgraf göndermek suretiyle haberleştirmiştir. Özkaya, *a.g.e.*, s. 69.

⁷² Gazetede Kenan Bey için; *"Kenan Bey, harekat-ı milliye ile alakadar olarak bir ehemmiyet-i mahsusa ihraz eden zevat ve mevaki resimleriyle diğer şayan-ı ehemmiyet fotoğrafları da ahz edip sürat-ı mümkün ile gazetemize gönderecektir"* denilmiştir.

Sivas'a birini göndermiş olduklarını, önceden açıklamak zorunda kalmıştı⁷³.

Tasvir-i Efkâr'ın başyazarı Velit Ebuzyiya, hemen işe koyulmuş ve en azından diğer gazeteler gibi telgrafla soru sorulmasına karar vermişti. Aynı gün 13 Ekim'de, Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya ertesi gününe yetişmesi için acil olarak yanıtlanmasını rica ettiği mülakat sorularını göndermişti. Ebuzyiya, Mustafa Kemal Paşa'ya cevapların ajans vasıtasıyla Avrupa'ya gönderilmesine çalışacağını da belirtmişti.

Gündemde olan konularla ilgili sorular şunlardı. *“Kuva-yi Milliye'nin vücuda gelmesinin ilk sebepleri nedir?, Milli Teşkilat ne vakit başladı?, bugün kaç vilayete hükmü yayılmıştır?, Milli teşkilatın başlıca erkani kimlerdir?, asıl maksat nedir?, asıl maksadını elde etmek için başlıca teşebbüsleri nedir?, seçimler hakkında fikri nedir?, Anadolu'da seçimler tamamıyla serbest yapılabilecek midir?, Nisbi seçim esası kabul olunur mu?, Avrupaca teşkili tasavvur edilen Ermenistan sınırı hakkında ne düşünüyorsunuz?, Sizce Ermenistan sınırı ne olabilir?, General Harbord ile ne görüştünüz?, Kuva-yi Milliye'nin ikinci, üçüncü derecede uzuvları içinde bazı İttihatçılar vardır deniliyor; ne dereceye kadar doğrudur?, İttihatçıların Kuva-yi Milliye üzerine tesir etmesi mümkün müdür?, seçimlerden sonra Kuva-yi Milliye ne şekilde kalacaktır?, gelecekteki sınırlarımız sizce ne olabilir?, kısaca özgeçmişinizi bildirir misiniz?, Mebus seçimi için adaylığınızı koyacağınız söyleniyor, doğru mudur? Nereden mebus çıkmak istiyorsunuz?”*⁷⁴.

Tasvir-i Efkâr gazetesinin telgraflarla sorduğu ve acil gönderilmesini rica ettiği sorulara, ancak 17 Ekim'de cevaplar gönderilmiş⁷⁵ ve Tasvir-i Efkâr da 18 Ekim 1919 sayısında yayımlamıştı. Tasvir-i Efkâr'ın soruları kadar cevaplarının da birinci el olarak Mustafa Kemal Paşa'nın elinden çıkması daha önemliydi. Nitekim gazete de sunu yazısında, Milli Teşkilat ile ilgili olan ve bugünlerde önem kazanan bazı konularda *“kamuoyunu aydınlatmak”* için doğrudan Mustafa Kemal Paşa'ya soru sorulduğunu ifade etmişti⁷⁶.

Gazete Mustafa Kemal Paşa'nın cevaplarını, onun bir fotoğrafı ile yayımlamış ve *“Mustafa Kemal Paşa ile telgrafla bir mülakat”* başlığı altında vermişti. Gazetenin büyük boy ve altında *“Mustafa Kemal Paşa'nın Çanakkale'de başarıları sırasında henüz miralay rütbesinde bulunduğu sırada kahramanca müdafaa ettiği Arıburnu cephesinde aldirdığı resmi”* yazılı Mustafa Kemal Paşa'nın bu fotoğrafı, bu dönemde ilk kez yayımlanan bir fotoğraf idi⁷⁷. Gazete alt başlıkta *“Mustafa Kemal Paşa Teşkilat-ı Milliye müteallik mesail-i mühimme hakkında telgrafla sordüğümüz suallere atideki cevapları vermiştir”* diyerek doğrudan Paşa ile yaptıkları telgraf görüşmesini, kamuoyunu aydınlatmak için aktarmıştı.

Mustafa Kemal Paşa; Kuvayi Milliye'nin milletin maruz bırakıldığı haksız muamele nedeniyle ortaya çıktığını belirtmiş ve milletin doğal haklarına karşı yapılan ve yapılacak olan saldırılara karşı, hakkının korumasının amaçlandığı açıklamıştı. Milli teşkilatın mütarekeden hemen sonra başlayıp vatanın her tarafında ortaya çıktığını da belirten

⁷³ *Tasvir-i Efkâr*, 13 Teşrinvevel 1919, *“Ruşen Eşref Bey'in Anadolu Telgrafları”* Tasvir-i Efkâr bu sayısının iç sayfasında, ABD heyeti Harbord ve yanındakilerin de Sivas'ta bulunduğu haberini vermiş ve o sırada Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk-u Milliye Cemiyetini temsil eden Mustafa Kemal Paşa ve eski Bahriye Nazırı Rauf Bey ile de buluşup görüşüklerini duyurmuştu. Gazeteye göre, bu buluşma Milli Teşkilat hakkındaki Avrupalıların büyük çoğunluğu üzerindeki yanlış algının önünü almak için büyük bir fırsat olacaktı. *Tasvir-i Efkâr*, 13 Teşrinvevel 1919, *“Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey”*.

⁷⁴ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 4, s. 294.

⁷⁵ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 4, s. 321.

⁷⁶ *Tasvir-i Efkâr* 18 Teşrinvevel 1919 *“Mustafa Kemal Paşa ile Telgrafla Bir Mülakat”*.

⁷⁷ *Tasvir-i Efkâr* 18 Teşrinvevel 1919 *“Mustafa Kemal Paşa ile Telgrafla Bir Mülakat”*. EK. 2

Mustafa Kemal Paşa, teşkilatın kaç vilayette olduğuna dair soruya da, 1919 Ekim ayı için önemli bir tespit yapmış ve “*Bugün Anadolu Rumeli vilayetinde Teşkilat-ı Milliyeden mahrum hiçbir yer kalmamıştır.*” diyerek teşkilatın, milletin tek vücut olarak hakkını korumak için azim etmiş olması nedeniyle etkisinin tüm vatana yayılmış olduğunu eklemiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın teşkilatın liderleri ile ilgili soruya verdiği cevapta, liderlerin isimlerini zikrederek uzun uzadıya anlatmaya imkân ve gerek duymadığını belirtmesi ve milletin bağımsızlığı, vatanın ve hakların korunması gibi kutsal amaçlar için kalbi çarpan herkesin Teşkilat-ı Milliyenin bir ferdi ve lideri olduğunu açıklamaları önemli bir stratejik cevap idi. Bir diğer stratejik cevabı ise Teşkilat-ı Milliyenin asıl amacına verdiği, vatanın bütünlüğünü, milletin bağımsızlığını ve yüce hilafet ile saltanatın dokunulmazlık haklarının korunmasından başka bir şey olmadığını belirten cevabı olmuştur. Bunu elde edebilmek içinde milli iradeyi hâkim kılmaya ve bütün milleti bir bütün haline getirmeye ve yaymaya azmettiklerini, bunu da nizamname ve beyannamelerle belirtildiğini eklemiştir.

O sırada seçimle ilgili sorulara da cevap veren Mustafa Kemal Paşa, seçimlere meşru olmayan hiçbir müdahalenin olmayacağını, milletin seçim hakkının tamamen serbest olduğunu belirtmişti. Damat Ferit Paşa'nın Paris Konferansında Ermeni sorununa verdiği milli olmayan yanıtın olduğu bu süreçte, Mustafa Kemal Paşa da bu konu ile olan soruya, ateşkes imzalandığı tarihteki sınırlarımız içinde kalan kısımlardan bir karış toprağın verilmesine milletin ve kendisinin kesinlikle karşı olduğunu açıklamıştı. Her zamanki gibi en merak edilen konu Kuvva-yi Milliyenin İttihatçı olup olmadığı idi. Mustafa Kemal Paşa bu konuda çok net şekilde “*Cemiyetimizde İttihatçı olarak kimse mevcut değildir. İttihatçılık artık tarihe karışmıştır.*” şeklinde açıklama yapmış devamında da “*Kuvvayı Milliyemize hâkim olan tek etken ancak millet ve yüksek milli amaçlardır. Başka hiçbir fert ve cemaat teşkilat üzerinde etki yapamaz*” demiştir.

Bu çok önemli sorulara çok önemli cevaplar vermeye devam eden Mustafa Kemal Paşa, özellikle seçimden sonra eksiksiz olarak güvenliğinin sağlanması ve kanun yapma ve denetlenmesi görevini yapmayı düşündüklerini ve bunu daha sonraki bir kongrede gerçekleştireceğini ifade etmişti. Sınırlarımız ile ilgili soruya kısa bir süre sonra son Osmanlı Mebusan Meclisi'ndeki Misak ı Milli kararlarında alınacak kararı, aynen söyleyen Mustafa Kemal Paşa “*Devletin gelecekteki sınırları bizce, 30 Ekim 1918 tarihinde yani ateşkes imza edildiği gün fiilen sahip olduğumuz sınırdır*” şeklinde kati cevabını vermişti. Meclise aday olup olmayacağı ile ilgili daha önceki mülakatlarda da olduğu gibi, seçimde adaylığını koymayacağını ancak millet herhangi bir yerden kendisinin mebusluğa seçerse iftiharla kabul edeceğini açıklayan Mustafa Kemal Paşa, arkadaşlarının da aynen kendisi gibi düşündüğünü eklemiştir. Mustafa Kemal Paşa mülakatın son sorusu olan İtilaf yetkililerine karşı bakış açısını da, Sivas şehrinde olmamalarına rağmen şehirden gelip geçen Avrupalı ve Amerikan hükümetine mensup memurlara Milli Harekât hakkında bilgilendirme yaptıklarını ve onların da onay verdiklerini memnuniyetle gördüğünü belirterek mülakati sonlandırmıştı.

Görüldüğü üzere Milli teşkilat ile ilgili en merak edilen konulara, Mustafa Kemal Paşa verdiği cevaplarla tüm dünyaya bir istiklal mücadelesi gerçekleştirdikleri mesajını vermiş ve yine tüm dünyaya, milletin haklarının korunacağını da net olarak duyurmuştu⁷⁸.

⁷⁸ *Tasvir-i Efkâr*, 18 Teşrinvevel 1919 “*Mustafa Kemal Paşa ile Telgrafla Bir Mülakat*”.

2. Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'da Ruşen Eşref'e Verdiği İlk Mülakat

Ruşen Eşref, 20 Ekim'de geldiği Sivas'ta⁷⁹, Mustafa Kemal Paşa ile görüşmeyi beklerken, aynı gün Amasya'ya gelen İstanbul Hükümetinden Bahriye Nazırı Salih Paşa ile Temsil Heyeti arasında görüşmeler başlayacağı için Mustafa Kemal Paşa Sivas'tan ayrılmıştı⁸⁰. Bahriye Nazırı Salih Paşa ile görüşmek üzere Amasya'da bulunan Mustafa Kemal Paşa, Tasvir-i Efkâr muhabiri Ruşen Eşref'i de telgrafla Amasya'ya davet etmişti. Bunun üzerine Amasya'ya geçen Ruşen Eşref, Mustafa Kemal Paşa ile ancak 23 Ekim akşamı Amasya'da görüşmüş ve gazetesi adına, sorularını sorarak mülakata başlamıştır⁸¹.

Ruşen Eşref, belli zamanlarda telgraflarıyla gazetesine izlenimleri göndermesine rağmen, Mustafa Kemal Paşa ile mülakatları ancak bir ay sonra gazetede yazı dizisi olarak yayımlanmaya başlanmıştır. Bunun nedenini de gazete, Ruşen Eşref'in İstanbul'a geri geldikten sonra mülakatı düzenlemesinden kaynaklandığını açıklamıştı. Ruşen Eşref mülakatlarda çevre ve kişi betimlerini çok iyi kullanmış ve edebi bir girişle mülakatları başlatmıştı. Bu da uzun bir hazırlık gerektirmişti. Diğer taraftan da bu mülakatlarda verilen önemli mesajlar nedeniyle de Mustafa Kemal Paşa'nın önceden hazırlıklı olduğu görülmekteydi.

Gazetede ilk mülakattan önce 19 Kasım 1919 tarihli sayıda⁸²; "*Sivas'ta Teşkilat-ı Milliye İntibaatından*" manşeti ve "*Anadolu Hareket-i Milliyesine ait ilk resimler*" alt başlığı ile ilk sayfada 4 fotoğraf paylaşılmıştı. Yukardan aşağıya önce Sivas Kongresinde çekilmiş Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Bekir Sami Bey, Müfit Bey ve Ahmet Rüstem Bey'in de olduğu Temsil Heyetinin, bugün klasikleşmiş fotoğrafı yayımlanmıştı. Hemen onun altında, kongrenin toplandığı Sivas Mektebi İdadisi'nin salonundan bir görüntü ve en altta da sağda Mustafa Kemal Paşa'nın solda ise Paşa'nın yaverleri olan Cevat Abbas ile Muzaffer Bey'in fotoları bulunmaktaydı. Gazete; editör yazısında "*Kuva-yi Milliye'nin, her ne olursa olsun Türk milleti için pek büyük ehemmiyeti haiz olduğunu takdir ettiğimiz içindir ki Sivas'a, Ruşen Eşref Bey gibi "fırkacılıktan münezze" bir muhabir-i mahsus ile hususi fotoğrafçımızı göndermiştik.*" Dedikten sonra o fotoğrafçının Sivas'ta Kuva-yi Milliye'ye ait olarak aldığı fotoğraflardan dördünü yayımladıklarını belirtmişler ve "*Sabaha akşama şehrimize avdet edecek olan Ruşen Eşref Bey'in yazacağı makalâtı da karilerimize arz edeceğiz.*" diyerek mülakatın duyurusunu yapmıştı.

Ruşen Eşref'in "*Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat 1*" başlıklı ilkyazı dizisi, Tasvir-i Efkâr'ın 23 Kasım 1919 sayısında yayımlanmıştır. Ruşen Eşref bu mülakatın tarihini ise 23 Ekim 1919 olarak tarihlemiştir. Yazı dizisi, "*Amasya'daki İlk Mülakat-Kuva-i Milliye Rüesası Ne Diyorlar- Amasya ve İstanbul –Rauf Bey'in Sözlere*" başlıkları ile verilmişti. Gazete okuyucularına daha önce yayımlanacağını duyurduklarını hatırlattığı editör yazısında "*Anadolu Kuva-yi Milliyesi nezdine giden muharrir-i mahsusumuz Ruşen Eşref Bey ile fotoğrafçımızın avdet ettiklerini (geri döndükleri) ve Anadolu'daki müşahede ve ihtisaslarını kısım kısım derce başlayacağımızı evvelki gün haber vermiştik. Ruşen Eşref Bey, bu ilk makale ile müşahidatını bervechi zir nakle başlıyor.*" cümleleriyle mülakatı sunmuştu.

⁷⁹ Özkaya, a.g.e., s. 79.

⁸⁰ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C. 1, 1. Baskı. Öğretmen Yayınları, Ankara, 1984, s. 181.

⁸¹ *Tasvir-i Efkâr*, 23 Kasım 1919 "*Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat-1*".

⁸² *Tasvir-i Efkâr*, 19 Kasım 1919 "*Sivas'ta Teşkilat-ı Milliye İntibaatından*" EK. 3

Bir sene önce Çanakkale Muharebesi anısına onunla ilk görüşmeyi yapan Ruşen Eşref, bu ilkyazı dizisine, Amasya Görüşmelerinde çekilen, bugün klasikleşmiş olan Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami Bey, Rauf Bey ve Yaver Muzaffer Bey ile kendisinin de en sağda olduğu fotoğraf ile başlamıştır. Fotoğrafçı Cemil Bey'in çektiği bir diğer fotoğraf da Bahriye Nazırı Salih Paşa'nın Amasya'da kaldığı ve Mustafa Kemal Paşa ile de görüşmelerde bulunduğu binanın fotoğrafıydı⁸³.

Ruşen Eşref yazısına, Salih Paşa ile görüşmeler için Amasya'da olan Mustafa Kemal Paşa'nın daveti üzerine Amasya'ya gidişyle başlamıştı. Ruşen Eşref mülakatını tarihi bir zemine oturmaya çalışarak giriş yapmış ve Yavuz Sultan Selim ve Gazi Osman Paşa gibi önemli kişilerin de doğum yeri olan Amasya'ya acılı günlerde geldiğinden söz ettikten sonra Mustafa Kemal Paşa'yı bulacağı binaya girmişti. Ruşen Eşref binaya girdiğinde, Mustafa Kemal Paşa'yı memleketin her yerinden, halkın gönderdiği telgrafları okurken bulmuştu. Oda sadeydi ve tek teşrifat ise ortadaki masa idi. Masada telgraf kâğıtları, müsvedde yazılar, yerli ve yabancı gazeteler bulunmaktaydı. İlginç olan Paşa telgraf odasındaydı ve gelen telgraflara anında okuyup yanıt vermekteydi. Ruşen Eşref Paşa'yı okuyuculara betimlemiş *"Geniş bir bol paltonun içinde vücudunu daha dolgun gördüm. Bizi büyük bir iltifatla karşıladı, kendisini böyle merasimden azade (uzak), işbaşında görmek, heyecanımı artırdı. -Maşallah faaliyet yaramış. Toplanmışsınız."* dedikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın da gülererek *"-Sahi mi? Yok canım, sakın öyle sanmayasınız! Bu palto Rauf'undur!"* yanıtını verdiğini aktarmıştı.

Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Rauf Bey de bulunmaktaydı ve önce onlar Ruşen Eşref'i İstanbul ve ortak arkadaşları ile ilgili soru yağmuruna tutmuşlardı. Ruşen Eşref mülakata başlamadan önce, Rauf Bey; *"-Paşam! Şu gazetecilerin elinden nereye kaçsak da kurtulsak! Ama nafile ne yapsalar beni öttüremezler. Siz konuşun"* demişti. Mustafa Kemal Paşa ise hemen söze girerek *"Konuşmak lazım birader. Efkâr-ı umumiye, her şeyi açık bilmelidir. Keşke hepsi gelseydi de şüphelerinin izale etseydi. İş kavramaya çalışsaydı"*⁸⁴ şeklinde önemli bir yanıt vermişti.

Ruşen Eşref, Rauf Bey'in konuşmam demesine rağmen farkında olmadan her soruya yanıt verdiğini de belirterek konuşmanın bundan sonraki kısmında Rauf Bey'in görüşlerini paylaşmıştır. Almanlar konusunda Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya dönerek; *"Bilirsiniz vaktiyle İttihatçılar benim için de Alman aleyhtarı demişlerdi. İtilafçılar çıktı evvela İttihatçı dediler, arkasından da İngiliz aleyhtarı diye kâinata ilan ettiler. Hâlbuki ben ne biriyim ne öteki..."* dediğinde, *"peki nesiniz"* deyince, Rauf Bey kendini şu şekilde tanıtmıştı;

"Ben mi? Ben İslam hilafetinin kuluyum. Meşrutî Osmanlı Saltanatının sadık bir tebaasıyım. Milletimin de hizmetkârıyım. Anamdan babamdan aldığım terbiye böyledir. Tahsilim de bu gayede oldu. Hayatımın rehberi de bu ana kadar budur. Tabii Almanlar memleketimize muzır vaziyet takındıkça, fikirlerinin akamete dâçar (başarısız) olmasına bütün mevcudiyetimle çalıştım. Ben de İngiltere'deki, İngilizlerin de medeniyetlerinin de meftunuyum. Orada birçok şahsi dostlarım vardır ki, samimiyetlerinin hatırasını ömrüm oldukça hürmetle muhafaza edeceğim. Hiç inkâr etmem.

⁸³ Tasvir-i Efkâr, 23 Kasım 1919 "Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat 1" EK. 4

⁸⁴ Bu mülakat daha önce iki yerde paylaşılmıştır. 1984'de Necati Birinci tarafından yapılan makalede bu ilk mülakattan daha çok ikinci mülakat geniş verilmiştir. Bkn. Birinci; *a.g.e.* 23, s. Daha sonra son zamanlarda yayımlanmış olan "Atatürk'ün Bütün Eserleri"nde de bu ilk mülakat sadece baş sayfadaki çevrilerek verilmiş arka sayfadaki mülakatın 3 sütünlük kısmı ya genelde Rauf Bey'in sözleri olduğu için es geçilmiş ya da görülmemiştir. Bkn. Atatürk'ün Bütün Eserleri C.4, s. 336.

Tahsilimi İngilizce sayesinde ikmal etmişimdir. İngiliz gemiciliği ise benim için diyebilirim ki gaye-yi tekâmüldür (gelişim amacıdır). Bununla beraber memleketimin istiklalini, hilafet ve saltanatın masuniyetini kâinatta her muhabbetten üstün tutarım. Memleketimi kurtarmak, icab ederse canımı da yoluna vermek, dini ve irki gayemdir”.

Rauf Bey, elleri pantolonunun cebinde bir gemi güvertesinde gibi yürürken, Mustafa Kemal Paşa ise yine telgrafları okumakla meşguldü. Ruşen Bey, hem Paşa'nın hem de Rauf Bey'in İstanbul ile ilgili konuşmalarından, ikisinin de Anadolu'da iken İstanbul'u çok özlediklerini anladığını belirtmişti. Rauf Bey, kendisine sorulan “daha sonra tekrar bir kabineye girer misiniz?” sorusuna kati bir şekilde böyle bir durumun olmayacağını söylemiş ve hayatta şahsi çıkarını temin edecek tek şeyin bir gemi ve ülkesi olduğunu belirtmiştir. Babasının kendisine vasiyetinin; “Oğlum biz Kafkasya'dan, Halifenin memleketine muhacir gibi sığındık, burası bizi bilakaydüşart hiç öyle cinsine minsine bakmadan kabul etti. Bu Hilafet, bu saltanat sayesinde tahsil gördüm. Milletten en büyük mertebesine eriştim. Ben burada ayandanken, Kafkasya'daki ırkdaşlarım namuslarını muhafaza edebilmek için din değiştirmeye icbar ediliyorlar. Bu memleket için çalışmazsak nankörlük etmiş oluruz. Yediğimiz içtiğimiz bize haram olur” vasiyetinde bulunduğunu da ekleyen Rauf Bey “ bu baba nasihatini ben sonuna kadar tutacağım. Beni yetiştiren millete ben de ölünceye kadar vazifemi yapacağım.” demişti.

2. Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'da Ruşen Eşref'e Verdiği İkinci Mülakat

Ruşen Eşref'in Mustafa Kemal Paşa ile ikinci mülakatı ise iki gün sonra 25 Kasım 1919 günlü Tasvir-i Efkâr'da “Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat 2” başlığıyla verilmişti⁸⁵. Ruşen Eşref bu mülakatın yapıma tarihini de 24 Ekim günü olarak vermişti. Bu dizide fotoğraf olarak bugün yine klasikleşmiş olan Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'in ayakta birlikte çekildikleri fotoğraf eklenmişti.

Bu mülakat, Mustafa Kemal Paşa ile Ruşen Eşref'in birbirleri arasında geçen konuşmalarda, Milli Mücadele için özellikle basın oynayacağı rolden söz etmeleri açısından önemlidir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa bu mülakat ile gündemde olan konulara yanıt vermek için, çok net ve açıklayıcı cümleler de kullanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa görüşmenin başında, Ruşen Eşref'e kendisini daha önce Anadolu'ya çağırmasını kastederek “başından beri bizimle bulunmuş olsaydınız çok mühim yerler ve hadiseler görecektiniz. Sizin için çok faydalı araştırma sahası olacaktı. Şimdilik ilk safha kapanmıştır.” dediğinde Ruşen Eşref'in “-Hakkınız var, Efendim. Bu yalnız benim için değil, Harekât-ı Milliye'nin istinasını (gerçeklerini) bilmek ihtiyacında olan bütün millet için, bilhassa İstanbul için çok faydalı olurdu. Hem de böyle bir vakanın safhalarını tespit edebilmek, tarih için de lüzumlu olabilirdi. Fakat o vakit imkân bulunmadı. Bununla beraber yine bazı şeyler öğrenilebilir, görülebilir!” yanıtını vermişti. Ruşen Eşref, Paşa'nın sözlerini haklı bulmasına rağmen bundan sonra basın olarak, verilecek mesajlarla bazı konuların halka duyurulabileceğinden söz etmiş ve daha önce imkânsızlıklar nedeniyle Anadolu'ya geçemediğini ima etmiştir. Görüldüğü üzere Mustafa Kemal Paşa bir gazetecinin en başından beri yanında olmasını istemiş ama bu gerçekleşmemiştir. Ruşen Eşref de bunun farkındadır ve milli harekâtın safhalarının başından itibaren bilinmesinin, millet ve özellikle de İstanbul'un yararına olacağını da görmüştür. Ama daha önemlisi bu oluşumun tarihe de geçeceğini de tespit etmiş ve bu nedenle “tarih için de lüzumlu olabilirdi.” diyebilmiştir.

⁸⁵ Tasvir-i Efkâr, 25 Kasım 1919 “Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat-2”. EK.5

Karşısındaki Mustafa Kemal Paşa da bunun önemini bilmekteydi ve Ruşen Eşref'in söylediklerini onaylamıştı. Paşa ardından tam da “kendisinin hükümete karşı bir isyan peşinde olduğunu” ve “maceraperest olduğunu” iddia edenlere karşı tarihe kayıt olması için mesajını şu şekilde vermişti.

“-Doğrudur. Fakat daha evvelden anlaşılrsa ve anlatılırsaydı daha iyi olurdu. Mesela bu hareketle alakadar olduğumuz için bundan bir iki ay evvel bizi maceraperestlikle itham eden bir iki İstanbul gazetesi, isterdim yakından temas etseydi de, işin hakikatini keşfedip ona göre tarif etseydi. Milletın hakkını aramasına bir iki, kişi maceraperestlik dediler. O hakkı istirdat için (geri almak) çalışanlar da maceraperest birer muhteris oldu. Fakat durup dururken macera yaratmaya, maceraperest olmaya, bilmem ki lüzum ve ihtiyaç var mıydı? Bu maceraperest denen insanların rütbeleri mi eksikti? Şahsi haysiyetleri mi haleldar olmuştu? Aç mı kaldıladı? Yoksa şahsi istikballeri küsufa mı uğramıştı? (kararmıştı). Hayır, değil mi ya? Her şeyleri yerli yerindeydi. O halde, bilhassa bir harp yorgunluğundan sonra istirahatete muhtaç bir kimsenin böyle kalkıp da maceralar, gaileler yaratmaya ihtiyacı yoktu. Hâlbuki milletin ve memleketin istikbal ve şerefi mevzubahis oluyordu. Bu mesele her düşüncenin fevkindedir (üzerindedir). Millet ve memleket sayesinde kazanılan rütbe ve refahın bir ehemmiyeti, bir kutsiyeti vardır. Biz bunlardan, ancak yine bu aziz millet ve memlekete borçlu olduğumuz son bir namus vazifesini yapmak için ayrıldık. Milletın kendi hayatını kurtarmak, kendi meşru hakkını müdafaa etmek için çıkardığı sese iştirak etmek (katılmak), her kendini bilen vatandaşın vazifesidir. Eğer bu millet, bu memleket parçalanacak olursa umumi şerefsizliğin enkazı altında, şunun bunun şahsi şerefi de parça parça olur. Biz o umumi şerefi kurtarabilmek için harekete gelen millete, ruhumuzla iştirak ettik. İştirakimize mani olabilecek şahsi rütbeleri, mevkilleri de, umumi şerefi kurtarmaya matuf (yönelmiş) bir gaye uğruna feda ettik. Milletın hakk-ı hayat ve istiklalini talep etmesi birkaç kişi tarafından âleme, güya hükümete karşı bir isyan mahiyetinde yutturulmaya çalışıldı, bir iki kişiyi de müşevvik (teşvikçi) olarak gösterdiler. Hâlbuki geçtiğiniz yerlerde bizzat görmüşsünüzdür. Nüfuz-u hükümet, kavanin-i hükümet her yerde mutaa (geçerli) değil midir?

Eğer konuşunussa, ahalinin arzusu nedir? Bizzat kendi ağzından duymadınız mı? Şu halde bu şahsi bir isyan, bir siyaset manevrası telakki kabul edilemez. Değil mi ya? Bu hareket milletin bir arzusudur, hatta bir ihtiyacıdır. Bu arzu ve ihtiyacı tevliid eden (doğuran) şey de eşhas (şahıslar) değil, bizzat hadiselerdir. Devletın vahdet (birlik) ve istiklalini bağımsızlığını tehdit eden nameşru birtakım ihtirasat, topraklarımıza hiçbir hakka müstenid olmaksızın (dayanmaksızın) vuku bulan taarruzat ve tehlike karşısında millete, birleşmek lüzumu duyurmuştur. Böyle bir harekete macera demek, bu hareketi takdir edenleri maceraperestlikle taklib etmek (adlandırmak), gafillik, garezkarlık değil midir? Fakat böyle şahsi şeylerle uğraşılacak vakitlerde değiliz. Böyle birtakım adi, bayağı şeylere zamanın nezaketi müsait değildir. Bence muhalefet şayan-ı hürmettir (saygıya değerdir). Çünkü o da bir netice, bir içtihat mahsülesidir. (sonucudur). Fakat edilecek itirazlar makul ve meşru sebeplere müstenid olmazsa (dayanmazsa), muhalefet müptezel (saygınlığını yitirir) olur.”

O süreçte Hürriyet ve İtilaf taraftarlarınca bu milli harekâtın, İttihat ve Terakki taraftarlarınca yönlendirildiği iddiaları üst seviyedeydi. 28 Şubat 1919 tarihli bir İngiliz belgesinde dahi "Jön Türkler" arasında gösterilen Mustafa Kemal Paşa⁸⁶, özellikle Enver Paşa ile ilgili çatışmalarının sonucunda 1917 Eylül ayındaki Halep raporu ile "İttihatçılık"tan iyice ayrılmış⁸⁷ ve daha İstanbul'a gelmeden bu iddiaları gazetelere demec vererek yalanlamıştı⁸⁸.

Ancak hala "Mustafa Kemal Paşa'nın İttihatçı olduğu algısı" devam etmekteydi. Ruşen Eşref de bunun bilincindeydi ve Paşa'ya "-Fakat Paşa hazretleri, bu harekete itiraz edenler, bunu bir fırka (İttihat Terakki kastediliyor) manevrası şeklinde görüyorlar. Onun için umuma şamil (herkesi kapsayan) kutsi bir mahiyette telakki etmek istemiyorlar?" sorusunu yöneltmişti. Mustafa Kemal Paşa da;

"-Böyle bir zamanda fırka manevrası yapmak caiz mi (doğru mu)? Memleket olmazsa fırka kaç para eder. Evvela memleket selamete çıkmalı ki, fırkalar da ondan sonra bir siyasi, bir içtimai esasa, içtihadta itina ederek teşekkül edebilsin. Fırka manevrası demek ne demek? Bu bir fırka manevrası olsa idi, Sivas Kongresi'ne memleketin her köşesinden, Ferit Paşa Kabinesinin gayet sıkı tedâbir-i mümanaatkaranesine (engelleme tedbirlerine) rağmen müntehib mümesiller(seçilmiş temsilciler) iştirak eder miydi?

Anadolu'nun arzu ve ihtiyacına tevafık etmeyen (uymayan) bir hareket, Anadolu'nun ta göbeğinde barınmak, müzaheret (yardım) görmek mümkün müydü? Hiçbir tarafta cebir ve tehdit alameti görüldü mü?

Karşıya geçip de gözlerini yumarak; kim bilir hangi hasis ve merdud-u menafi (reddedilmiş menfaatler) uğruna bühtan (iftira) savuranlardan bir ikisi Kongre'ye iştirak etseydiler, fırkalarına, içtihatlarına bakılmaksızın aynı memleketin lüzumlu ve faydalı evladı gibi, şükranla kabul edildiklerini göreceklerdi. İtirazları kemal-i hulûs (tam bir saflıkla) dinlenecekti. Milletın umumen hakkını talep etmesine fırka manevrası denir mi? Demek doğru mudur?

İhya edilmesinden (canlandırılmasından) en ziyade ictinab olunan (kaçınılan) şey, İttihat ve Terakki Fırkası'dır. Bir kere, Kongre'ye iştirak eden azanın her biri, katiyen böyle bir teşebbüste bulunmayacağına dair yemin etmiştir. Yemin, mukaddes bir taahhüt demektir. Sahib-i namus olan bir kimse, verdiği sözden nükül etmez(geri dönmez). Diğer cihetten, İttihat ve Terakki siyaseti itibarıyla da iflas etmiştir. Öyle değil mi? O fırkaya mensup olan zevat mevki-yi iktidardayken iken milletimizin ihtiyacına, mizacına telakki etmeyen (uymayan) istilacüyane (istilacı) bir politika takip ettiler. Kendi toprağı himmet ve itinaya muhtaç iken, bir milletın gözlerini başka noktalara tevcih (çevirmeye) etmeye çalışan bir siyaset, tabii bir siyaset değildi. Binaenaleyh (Dolayısıyla) iflasa mahkûm idi. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin emeli ise, o siyasetten dolayı bu hale gelen zavallı memleketi

⁸⁶ Bilal Şimşir, İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938), Cilt.1, TTK Yayınları, Ankara, 1973., s. 3.

⁸⁷ Bayur, Atatürk.. s. 134.

⁸⁸ Bu konuyla ilgili bkz. Münir Aktepe, "Atatürk'ün Sofya Ataşeliğine Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Olan Münasebetleri ve Bu Hususla Alâkalı Bir Belge" *Belleten*, Sayı: Nisan 1974, Cilt 38 - Sayı 150. Bekir Tünay, Mustafa Kemal ve "İttihat ve Terakki", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 1984, Cilt: 1 Sayı: 1.

ve toprakları nameşru emperyalizm ve kolonizasyon siyasetleriyle istila edip parçalamaya çalışan yabancı ve mütecaviz kuvvetlere çığnmemek!

Bu düşünce ile hareket eden bir cemiyet, ruh ve sebeb-i mevcudiyeti itibarı ile İttihat ve Terakki Fırka-yı münfesiyesini (kendisini feshetmiş olan) tekrar diriltecek kabiliyette değildir. Herhangi bir siyasi fırka, bu fikrin ve bu programın adem-i lüzumunu (lüzumsuzluğunu) iddia edebilir mi? Herhangi bir fırka, memleketinin vahdet (birlik) ve istiklalini, düstur hareketinin birinci maddesi olarak kabul etmez mi?

O halde öyle bir fırkanın kendi emellerini tamamıyla muhafaza ederek bu gruba dahil olması mümkündür. Bu kadar açık bir şeye de İttihatçılık ihyası (canlandırılması), mevki-i iktidara gelme hırsı gibi bühthanlar (iftiralar) savurmak, faziletkârlığa, vatandaşlığa yakışmayacak bir izansızlıktır. Ben kendi hesabıma, takip ettikleri siyasetin vatan ve millete muzır (zararlı) olduğunu yüzlerine karşı söyleyip alenen muhalefette bulunduğum insanların ve sistemlerinin tekrar mevki-i iktidar ve meriyete gelmesine ve bilnetice avakıb-ı feciyesi (feci akıbetleri) şu anda hepimize dilhun eden (kan ağlatan) dünkü hallerin tekrar idamesine mi (devam etmesine mi) çalışacağım? Bunu hangi aklı başında ve insafı yerinde adam düşünebilir? Böyle bir düşünce mantıkla kabil-i telif (uzlaşır) değildir!” demişti.

Ruşen Eşref, elde edilen gücün şahsi menfaatlerden ve mevki hırsından uzak durulmasıyla korunacağı düşüncesinde olduğunu belirttiğinde Mustafa Kemal Paşa da

“- Hırs-ı cahdan (Makam hırsından) anlaşılman mana, hükümette bir nezaret (bakanlık) işgal etmekse, onun için böyle şeyler yapmaya hacet yoktur. İstanbul’da oturup çalışmak, o maksada ulaşmak için daha kolaydı. Fakat millete hizmet etmek için en sağlam vasitanın her türlü zahiri alayışden (dış görünüşten) vazgeçip ancak sine-i millette bulunmakla, manevi mükâfatı maddi mükâfata tercih etmekle kabil (mümkün) olacağını takdir edenlerdenim. Binaenaleyh, hayatta muvaffak olmak için, millete hizmet etmek için, yalnız nezaret mevki tutmak icap edeceğini düşünmedim.

Hırs-ı cah (makam hırsı) dedikleri bu ise, bende ve arkadaşlarımla böyle bir şey yoktur. Bunu herkesin alenen bilmesini isterim. Deruhte ettiğimiz (üstlendiğimiz) vazife çok mukaddestir. Onun kutsiyetine birtakım ihtirasât-ı şahsiye ile halel getirildiğini hiçbirimiz arzu etmeyiz. Bizim istediğimiz şey, bugüne kadar hakkından mahrum yaşatılan, mevcudiyeti ehemmiyete alınmayan milletin hayata, refaha müstehak bir kuvvet olduğunu hükümetimize ve hükümetlere anlatmaktır. Bugün kainât, içtimai inkılâbat (sosyal devrimler) geçirmektedir. Bu sahada ihraz olunan (kazanılan) muvaffakiyetler, cabbarlara (zorbalara) veya lakaytlara teslim ettirilen haklı muharebe meydanlarındaki muzafferiyet kadar, hatta daha mühimdir. Ancak bu emniyeti (emin olmayı) anlayan ve anladığını fiiliyatla da ispat eden hükümetler, herhangi fırkaya mensup olursa olsunlar, milletin tevkir (yükselmesi) ve sapaşına (alkışına) liyakat kesb ederler (kazanırlar). Bunu anlamayıp da, milleti hala kendi kafalarının keyfine göre idare etmeye kalkışan kuvvetler artık birer beladır. Bela çekmeye de bu milletin artık tahammülü kalmamıştır. Millet, yapılan işlere bizzat murakebesini

(denetimini) vaz eylemelidir (koymalıdır); Hayata layık olduğunu âleme bu suretle ispat etmeli. Sonra âlemden de hakk-ı hayatını niyaz eylemeli, talep eylemelidir.

Dünya, milletimizin hayatına ya hürmet edip onun vahdet ve istiklalini tasdik edecektir ya da son topraklarımızı son insanlarımızın kanıyla suladıktan sonra, bütün bir milletin naaşı üstünde merdud-u hırs-ı istilasını (reddedilmiş istila hırsını) tatmin etmek mecburiyetinde kalacaktır.

Bu türlü bir vahsete ise bugünkü insanların asabı artık tahammül edemez. Millet'in bu arzusunu anlayan rical-i hükümetin vazifesi gayet vazıhtır (açıktır). Milletinin emniyetini celb etmek (kazanmak), samimiyetle, bilatereddüt çalışmak, bizi masa başında hesaplaşmaya çağırarak ecnebi ricali ile milletin arzusunu açıktan açığa münakaşa etmektir. ⁸⁹ cümleleriyle önemli mesajlar vermişti⁹⁰.

Öğleden sonra Amasya Panayırında pehlivan güreşlerine gidilmiş ve halk Mustafa Kemal Paşa'yı alkışla karşılamıştı. Mustafa Kemal Paşa halkın bu alkışları üzerine;

"-Bak birader, böyle milletten nasıl ayrılırsın! Bu palasparaların (eski püşkülerin) içinde perişan gördüğün insanlar yok mu? Onlarda öyle yürek, öyle cevher vardır ki, olmaz şey! Çanakkale'yi kurtaran bunlardır. Kafkas'da, Galiçya'da, şurada burada aslan gibi çarpışan, mahrumiyete aldırmayan bunlardır. Şimdi bu adamcağızların seviyesini içtimaen yükseltmek, herhangi bir hükümetçilik hırs-ı cahından (mevki hırsından) daha iyi değil midir? Bu insani mücadelelerin yanında siyasi mücadeleler bayağı kalır, değil mi ya? Siyasi mücadelelerin çoğu bisürüddür. (sonuçsuz) Fakat içtimai mesai her vakit için müsemmerdir (verimlidir). Bizim münevverler buna çalışmalı. Neden Anadolu'ya gelip uğraşmazlar! Neden milletle doğrudan doğruya temasta bulunmazlar! Memleketi gezmeli, milleti tanımalı, eksikliği nedir, görüp göstermeli. Milleti sevmek böyle olur. Yoksa lafla muhabbet fayda vermez." cümleleriyle geleceğe yönelik fikirlerini daha o zaman ortaya koymuştur.

Mustafa Kemal Paşa, bu mülakatında tam da İttihatçılığın olumsuz algısının en üst seviyede olduğu bu süreçte, özellikle böyle bir zamanda parti ayrımcılığı yapılmasının yanlış olduğunu belirtmiş ve memleket yok olursa partinin ne işe yarayacağını, çok açık anlatarak kamuoyunu ikna etmeye çalışmıştır. Particilik yani ayrımcılık olsaydı, Sivas Kongresine hem de hükümetin engellemelerine rağmen seçilmiş üyelerin gelmeyeceğini de kanıt gösteren Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da halkın arzusu dışında bir hareketin halk tarafından bu kadar yardım almasının da imkânsız olduğunu belirtmişti.

İttihat ve Terakki siyaseti yapılamayacağına dair kongrede yemin de edildiğini belirten Mustafa Kemal Paşa, kendi halkı muhtaç iken istilacı bir siyaset yapan İttihatçı siyasetinin de iflas ettiğini çok açık belirtmiş ve kamuoyuna yansıtmıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin amacının da; İttihatçı siyaset nedeniyle durumu sıkıntılı olan ülkeyi ve halkı yasal olmayan "emperyalizm ve kolonizasyon siyasetleriyle istila edip parçalamaya çalışan yabancı ve mütecaviz kuvvetlere çığnetmemek!" olduğunu da konuşmasında dile

⁸⁹ Tasvir-i Efkâr, 25 Kasım 1919 "Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat-2".

⁹⁰ Ruşen Eşref Mustafa Kemal Paşa'nın bu cümleleri sonrasında, " Bu adamın da siyasi cereyanlar arasında bugünkü istisnai mevkiini kaybetmemesini çok temenni ederim" demişti.

getirmişti. Her fırkanın memleketin birliğini ve bağımsızlığını düşündüğünden söz ederek, Anadolu hareketine katılmasının doğal olduğunu ve bunun bir fırkayı canlandırmak anlamına geleceğini de belirtmişti.

Ruşen Eşref'in belli ki İstanbul'da konuşulan iddialardan da etkilenerek sorduğu "şahsi menfaat veya makam hırsı" ile ilgili soruya da bundan kastedilen bir nazırlık kapma ise kendilerinin içinde İstanbul'da rahat yaşamak düşünenlerin olmadığını ifade etmişti. Paşa tek istediklerinin de, bugüne kadar haklardan mahrum bir şekilde yaşatılan, varlığına önem verilmeyen milletin, refah hakkının olduğunun şu anki hükümete ve sonrakilere anlatmak olarak açıklamıştı.

Dünya'da sosyal bir devrim yaşadığından bahseden Mustafa Kemal Paşa halkın gelişmesinin anlamayan, halâ milleti kendi keyiflerine yönetmeye kalkan kuvvetlerin artık iyi görülmediğini, halkın artık bela çekmeye sabrının kalmadığını da ekleyerek en sonunda milletin, yapılan işlere bizzat denetim etmesinin gerektiğini de öne çıkarmıştı.

3. Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'da Ruşen Eşref'e Verdiği Üçüncü Mülakat

Ruşen Eşref Bey, Amasya'da Mustafa Kemal Paşa ile üçüncü mülakatı 25 Ekim 1919 tarihinde yapmıştı ve bu mülakat da 29 Kasım 1919'da Tasvir-i Efkâr'da Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey ile Mülakat 3" başlığıyla yayımlanmıştı. Bu mülakatta fotoğraf olarak Mustafa Kemal Paşa'nın masada çalışırken bir fotoğrafı ve altta da Amasya'nın bir manzarası kullanılmıştı⁹¹.

Ruşen Eşref bu mülakatı ancak Mustafa Kemal Paşa'nın dinlenme anında yapabilmekteydi. Onun da dediği gibi "Çünkü çok meşguldüler. Onlar için gün, çoğunlukla üç toplantıyı ihtiva edebilen bir zaman mesafesi. İlk toplantıları kahvaltı ile öğle arası, ikincisi öğle ile akşam yemeği arası, üçüncüsü de yemek ile yatak arası. Bu toplantılarda yığınlarla telgraf, rapor, mektup okunuyor. Her birine bizzat cevaplar yazılıyor." İdi.

Ruşen Eşref o gün Mustafa Kemal Paşa'ya "-ihtimal, zat-ı alinizi fazla meşgul ediyorum. Fakat deruhte ettiğim (üstlendiğim) vazife, meslek ve tarih itibariyle beni daha bazı şeyler öğrenmeye sevk ediyor onun için ..." diyerek mülakatı başlatmıştı. Mustafa Kemal Paşa da "-Sorunuz. Anlatmak ve anlamak daima lazımdır. Değil mi ya?" diyerek mülakatı devam ettirmişti. Ruşen Eşref'in sorunu, yolda gördüğü halkın yoksul ve harap halinin ne olacağıydı? Mustafa Kemal Paşa bu soruya, Sivas Kongresi'nin sonundaki beyannameden bahsederek yanıt verdi. Özellikle 7.maddeden konuyu açan Mustafa Kemal Paşa önceliğini bağımsızlığa verdi ve 7. maddeyi okuyarak "*Milletimiz insani, asri gayeleri tebci (yüceltir) ve fenni, sinai ve iktisadi hal ve ihtiyacımızı takdir eder. Binaenaleyh devlet ve milletimizin dâhili ve harici istiklali ve vatanımızın tamamıyet-i mahfuz kalmak (bütünlüğü saklı kalmak) şartıyla altıncı maddede de musarrah (belirtilen) hudut dâhilinde milliyet esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi devletin, fenni, sinai, iktisadi yardımını memnuniyetle karşılız ve bu şerait-i adile ve insaniyeti (adil ve insani şartları) muhtevi (kapsayan) bir sulhün de acilen takriri, (kararlaştırılması) selamet-i beşer ve sükûn-u âlem namına ahs- âmel-i milliyemizdir (insanlığın selameti ve âlemin sükûnu namına başlıca milli emelimizdir)" şeklinde açıkladı.*

Mustafa Kemal Paşa konuşmasında "yardım" kavramını yanlış anlaşılacağını düşünerek açıklama gereği hissetmiş ve bunun "Şura-yı Saltanatta birkaç kişinin 'şimdilik idareimizi herhangi bir ecnebiye teslim edip onun himayesine girmemiz lazımdır' demesi

⁹¹ Tasvir-i Efkâr, 29 Kasım 1919, "Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat-3". EK. 6

gibi olmadığını belirtmiş ve devamla; *“Altı yüz sene efendi yaşamış tarihinin her sayfasını. Yoksa mali, sınai, içtimai birçok eksikimiz olduğunu kim inkâr eder? Fakat bu eksikliği izale (gidermek) için de dipdiri bir milleti ortadan kaldırmak mı icap eder? Biz mağlubiyetimizin bahasını çok ağır ödedik. Elimizden karyeler, vilayetler değil, ülkeler alındı. Fakat son lokmasını da ağzından kapmak için bir milletin hayatına kıymak, canice bir harekettir.”* diyerek durumun hangi noktada olduğunu tespitini yapmış ve daha sonra *“Öldürülen bir adamınsa, kendini son nefesine kadar cesaretle, mertlikle müdafaa etmesi tabii ve zaruridir.”* cümlesiyle de dünyaya mesajını net olarak vermişti.

Bunun hemen savaşa girilecek anlamına gelmediğini aksine hızlı bir barışa ihtiyaç olduğunu da ekleyen Mustafa Kemal Paşa, *“Ancak tehlikenin boğaza sarıldığı yerde mücadele kendinden doğuyor. İzmir’de mücadeleyi kim açtı? Oraya haksızca hücum eden Yunanlıların zulmü değil mi? Yoksa durup dururken, zavallı halkın, bilhassa medid bir musâra’a (uzamış bir savaş) devrinden sonra silah patlatmaya istekleri mevcut değildi. Canına kıyılan bir millet her şeyi gözüne alır ...”* cümlelerini kullanmıştı.

Mustafa Kemal Paşa kongrenin yapılma amacının da *“milli teşkilatı yapıp makul ve meşru haklarını âleme dinletebilmek, sınırlarını ve hayatını kurtarabilmek.”* olduğunu belirtmiş ve *“Toplu bir milleti istila etmek, darmadağın bir milleti istila etmek gibi kolay değildir.”* diyerek de uyarısını yapmıştı. Paşa'nın bir diğer uyarısı da; *“Tabiidir ki, hariçten gelecek sermayeye, irşada (yol göstermeye), usul-ü say’a (çalışma usulüne) ihtiyacımız vardır. Fakat bu, vahdetimize (birliğimize) ve istiklalimize nihayet verecek bir vesayet tarzı demek olamaz. Bize muavenet (yardım) edecek insaniyetkâr menbaalara (kaynaklara) biz de taahhüdât-ı mukabele-yi vahdetimiz ve istiklalimiz dahilinde (birlik ve istiklalimiz için karşılıklı taahhütler içinde) samimiyetle merbut (bağlı) oluruz. Arzuya ve meşruiyete müstenit (dayanan) bir mukarenet de (yakınlaşma) hem daha müsemmer (verimli) olur ve hem de daha payidar! .. Zira bu türlü tarz-ı tesviye (düzeltme tarzı) milletimizin haysiyetini ve istiklalini rahnedar etmez (yaralamaz)”* şeklindeydi.

Görülüyor ki Mustafa Kemal Paşa, kendisi ve milli harekât için kamuoyunda konuşulan tüm konulara açıklık getirecek şekilde net yanıtlar vermişti. Bu onun kurmay aklının bir göstergesiydi. 1 Ekim 1919 sonrası Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin düşmesi yeni bir dönem açmıştı. Tüm dünya ve tabii Türk kamuoyu da Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının bir istiklal savaşı verdiğini, toplanan kongrelerde ülkenin genelinin etkileyecek önemli milli kararlar alındığını anlamıştı. Kimsenin maddi veya makam hırsı ile davranmayacağını açıklamaması yapan Mustafa Kemal Paşa bu mülakattaki birçok noktadaki ilkelerin bütünü, savaş sonrası yeni devlet kuruluşunda, devrimleri gerçekleştirirken ve dış politikada aynen sürdürmüştür.

Mustafa Kemal Paşa, Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile Milli Mücadele'nin temel gücü olacak olan halkı örgütlemeye başarılı olmuştu. Özellikle Sivas Kongresi ile tüm milli kurtuluş derneklerini bir çatı altında toplaması ile halkı arkasına alması da kurtuluş için ümit vermekteydi. Damat Ferit Paşa'nın istifası sonrası yeni hükümet ile görüşmeler Mustafa Kemal Paşa'nın haklılığını ortaya çıkarmıştı. Özellikle son dönemde kafalarında soru işareti olanlar, bu önemli mülakatlarla artık Mustafa Kemal Paşa'ya güvenleri üst düzeye çıkmıştı. Ancak 14 Ekim 1919 itibarıyla basın üzerinden son bir hamle gelmişti. Bu hamle Mustafa Kemal Paşa üzerinde hem İttihatçı algısını kırmış hem de onu artık tam olarak Milli Mücadelenin lideri haline getirmişti.

Bu hamle; Mustafa Kemal Paşa'nın 1917 Eylül ayında Sadrazam Talat Paşa'ya gönderdiği ve özellikle Enver Paşa'yı ve Alman komutanları eleştirdiği Halep Raporunun, önce Akşam gazetesinin 14 Ekim 1919 tarihli sayısında "*Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Bir Raporu*"⁹² manşetiyle ön sayfada yayımlanmasıydı. İlk sayfada önlü arkalı uzun tutan bu raporunda Mustafa Kemal Paşa, İttihatçı Harbiye Nazırı Enver Paşa'yı sertçe eleştirmektedir. Ayrıca bu raporda Paşa, hem ülkenin hem de ordunun durumunun ne kadar kötü olduğunu ortaya koymuş, hem de önemli tespitler yapmıştı. Özellikle Alman subayların gönderilmesini ve Filistin Cephesine bir an önce bir Türk Müslüman komutan atanmasını istemişti.

Bu önemli rapor Akşam gazetesinden sonra ertesi gün, bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla sekiz gazetede de hemen hemen aynı manşetle yayımlanmış⁹³ ve Mustafa Kemal Paşa'nın gücünü artırmıştı. Bu hamleyi kim planladı, arka planı neydi bilinmez ancak Mustafa Kemal Paşa'nın bu raporu daha 1917 yılında teksir ettirip, yaveri ile İstanbul'a önemli İttihatçılara ve gazetecilere verdiği bilinmektedir. Bu rapor ilk olarak Akşam'da yayımlandığı için Akşam gazetesi sahibi Necmettin Sadak Bey önem kazanmakta. Ancak Yenigün'de Yunus Nadi, İleri'de de Celal Nuri Bey, bu raporu orijinalinden yani Halep dönüşü Mustafa Kemal Paşa ile görüşmelerinde kaynağında gördüklerini yayınlarında belirtmişlerdi. Mustafa Kemal Paşa bu raporu yayarak daha o dönemde İttihat Terakki'nin yanlış politikalarını eleştirebilmişti. Daha güzeli ise bu raporun toplamda dokuz gazetede aynı anda yayımlanmasıyla büyük bir algıyı yıkmaya yaramış ve Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadeledeki liderliğini perçinlemişti. Bu rapor Mustafa Kemal Paşa'nın "milli" duruşunun ne kadar sağlam temellere oturduğunu çok net göstermekteydi. Antiemperyalist tutumu, Alman sömürgeciliğine karşı duruşu; tam da Milli Mücadelede öne çıktığı bir dönemde, bu raporun 9 gazetede yayımlanması ile halk üzerinde olumlu etki yaptığı bir gerçektir. Mustafa Kemal Paşa basın ile Milli Mücadeleyi örgütlemeye devam edecekti. TBMM açılmadan hemen önce, 6 Nisan 1920'de Ankara'da Anadolu Ajansı'nın kurulmasıyla, Atatürk'ün liderliğinde Kuva-yi Milliye'nin faaliyetlerinin birinci elden tüm yurda ve dünyaya doğru olarak ulaştırılabilmesi sağlanmıştı. Bu ulusal ve uluslararası kamuoyunda TBMM'nin meşruiyetini artırmış ve haklı bir mücadelede kamuoyundan sempati toplanmıştı⁹⁴.

Sonuç

Milli Mücadele döneminde İstiklal Mahkemelerinin en çok uğraştığı konulardan birisi de "fitne ve fesat" kavramı idi. Eğitimsiz kesimlere hem emperyalist devletlerin hem de iç cephede İstanbul yanlılarının söylediği yalan ve çarpıtmalar ile halk arasında fitne fesat yaratılmış, bu da Ankara ile İstanbul Hükümeti arasında iç çatışmaya kadar gitmişti. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa dâhil olmak üzere Kuvayi Milliye yetkilileri en çok halkın doğru bilgiyi almasına, halkın aydınlanmasına önem vermişlerdi.

⁹² Akşam, 14 Teşrinievvel (Ekim) 1919. "*Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Bir Raporu*".

⁹³ Yenigün, 15 Teşrinievvel 1919 (Ekim) "*Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Bir Raporu*"; İleri, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919, "*Tarihe Geçecek Bir Vesika; Mustafa Kemal Paşa-Enver(Paşa)*"; Tasvir-i Efkar, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919, "*Mustafa Kemal Paşa'nın Sinadid-i İttihada Karşı Muhalefetinin Bir Vesikası*"; Vakit, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919, "*Mustafa Kemal Paşanın Mühim Bir Raporu*"; Türk Dünyası, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919, "*Mustafa Kemal Paşanın Mühim Bir Raporu*"; Tarik, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919, "*Mustafa Kemal Paşanın Mühim Bir Raporu*"; İstiklal, 15 Teşrinievvel 1919, "*Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Bir Layihası*"; İfham 15 Teşrinievvel 1919, "*Mustafa Kemal Paşa'nın Şayan-ı Dikkat Bir Raporu*".

⁹⁴ Emel Poyraz, "Atatürk'ün İletişim Stratejisi ve Stratejik Hedefi Hakkında Bir Analiz" *Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt/1, Sayı. 4, Bahar 2013, s. 35.

Mustafa Kemal Paşa'nın Basına Verdiği Mülakatları Üzerinden Milli Mücadele'nin Kamuoyu İle İletişim Boyutu (1918-1919)

Mustafa Kemal Paşa bilindiğinin aksine halkı aydınlatma ve bilinçlendirme aşamasını İstanbul'da kaldığı 6 aylık sürede gazetelere verdiği mülakatlarla yapmaya başlamıştı. Bu mülakatlardaki bilgileri okuyanlar hem bilgilendiriliyor hem inandırılıyor hem de motive ediliyordu. Savaş sonrası içine girilen ortamda kaos yaşanmakta ve yanlışlar insanların gözünün içine bakılarak yapılmaktaydı. Örneğin İstanbul'da İtilaf devletleri askerleri karaya çıktığında yaşanan sıkıntılar, Türk subayların selam verme zorunluluğu, İtilaf savaş gemilerinin Boğazlar ve Marmara'da rahat dolaşmaları için balıkçıların bir süre denize çıkamamaları, kitleleri hoşnutsuz bir duruma getirmekteydi. İşgalin diğer bölgelere yayılması özellikle de Yunan askerine İzmir'in işgal ettirilmesi büyük bir kırılma olmuştu. Bir şeyler yapılması gerektiğinin herkes farkındaydı.

Bu doğruları yapacak kişi Mustafa Kemal Paşa olmuştu. Mülakatları gözden geçirildiğinde, tutarlı ve halkın sesini yansıtacak sıkıntıların dile getirildiği çok açıktı. Özellikle Damat Ferit Paşa'nın istifası sonrası 1 Ekim 1919'dan başlayan süreçte, sansürün de gevşemesi ve İstanbul'da Anadolu'ya daha sıcak bakan Ali Rıza Paşa Hükümeti sayesinde, İstanbul ile sağlıklı bir iletişim kurulmuştu. İngilizler ve İstanbul'da İngiliz yanlısı olanlar tarafından çıkartılan dedikoduların en önemlisi ise Mustafa Kemal Paşa ve yanındaki arkadaşlarının İttihat ve Terakki geleneğinden gelmiş olmasıydı. Damat Ferit hükümetlerinde iktidarda olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlılarının özellikle Dâhiliye Nezaretinde, Posta Telefon Telgraf Müdürlüğünde ve birçok ilin valiliklerinde bulunması işleri zorlaştırmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa 1909'dan itibaren İttihat ve Terakki ile Enver Paşa üzerinden başlayan çatışması, Balkan Savaşlarında ve özellikle Çanakkale Muharebeleri sonrasında daha da artmıştı. 1917 yılında Halep'ten İstanbul'da yetkililere yazdığı Halep raporu ve bazı grupların o süreçte Enver Paşa'ya karşı darbe yapma planları için içinde olmasa da Mustafa Kemal Paşa ve Enver Paşa arasındaki çatışmayı düzeltilemez bir duruma sokmuştu. Bu nedenle İstanbul'daki yetkililer bu ikili arasındaki çatışmayı bilmelerine rağmen Mustafa Kemal Paşa'yı da "İttihatçı" algısıyla itibarsızlaştırmak istemişler ve basında bazıları da bunu dile getirerek yayılmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Paşa ise başından beri, İttihatçı olmadığını yine basına verdiği demeçlerle kamuoyuna duyurmuştu.

Halka ilişkiler boyutunda Mustafa Kemal Paşa, kurmay aklı ile İstanbul'da, daha Samsun'a çıkmadan önce gerekenleri yapmış, basın aracılığıyla mülakatlarla hem ülkenin durum tespitinde bulunmuş hem de İngiliz ve aslında saraya da mesajlarını iletmişti. Millet'in ve devletin bölünmez bütünlüğüne ve bağımsızlığa saygı gösterilmeliydi ve İtilaf askerlerinin yerini diplomatlar almalıydı.

İstanbul ile kopması sürecinde halka mitingler yaptırarak işgallere karşı bir örgütlenme oluşturması da bu halka ilişkiler noktasında önemli adımlardı. Bu adımlar, seçilmiş üyelerle kongrelerde daha güçlenmiş, alınan kararların ülkenin tümüne yayılması sağlanmıştır. Damat Ferit Paşa'nın uzun süreli Sadrazamlığında Mustafa Kemal Paşa'nın işi, geri çağırılması, görevden alınması, istifası, rütbelerinin sökülmesi ve tutuklanma kararlarında zora girmesine rağmen Sivas Kongresi sonrası arkasına güçlü bir halk desteği alması ile Damat Ferit'in istifasına kadar gitmişti. İşte bu noktada artık İstanbul ile görüşülmüş ve basındaki ikinci mülakatlar döneminde eleştirilere cevaplar verilmiş ve Kuvayi Milliye ve amaçları daha ayrıntılı ama stratejik cümlelerle çok net anlatılmış ve büyük güven kazanılmıştır. Özellikle bu dönemde mülakatların tümünde, İttihatçılığın iflas ettiğini açıklayıp, bu için bir parti işi olmadığını ve ülke giderse partinin de kalmayacağını ifade edilmesi, kafasında soru işareti olanları da ikna etmeye başlamıştı. Son aşamada ise Mustafa Kemal Paşa'nın 1917'de Halep'ten yazdığı ve özellikle Almanlara ordunun teslim edilmesini sert kelimelerle yanıtlayan ve Enver Paşa'nın eleştirildiği Halep Raporunun

önce bir, ertesi gün de 8 gazetede aynı anda yayımlanmasıyla artık “doğru kişi” Mustafa Kemal Paşa idi. O ki daha 1917’deki bu raporunu, yaveri aracılığıyla İstanbul’da çoğaltarak, gazetecilere dağıtması, İstanbul’a geldiğinde de gazetecilere bu raporu tekrar iletmesi tamamen onun kurmay aklının eseri idi.

Mustafa Kemal Paşa’nın 1917 Eylülünde üstlerine gönderdiği bu rapor; onun daha Eylül 1917 tarihinde hem ülkenin hem de ordunun durumunun ne kadar kötü olduğunu ortaya koyarken yaptığı önemli tespitlerle doluydu. Türk askeri tarihinde önemli bir yer tutacak olan bu raporun; tam da Mustafa Kemal Paşa’nın ülkenin dört bir yanında tanınmaya başladığı ve ona olan güvenin artmaya başladığı bu süreçte birçok gazetede yayımlanmış olmasının önemi ise daha çok büyüktü.

Aslında bu rapor; bu gazetelerde “Mustafa Kemal Paşa’nın İttihatçı olmadığına kanıt” anlamında yayınlanmış iken; bilerek ya da bilmeyerek Paşa’nın hareketin liderliği anlamında kamuoyundaki kafa karışıklığını da giderecekti. Zira daha iki yıl önce vatanın kurtarılması noktasında bu kadar etkili bir durum tespiti yapıp tedbirler de öneren Mustafa Kemal Paşa’nın tam da *Milli Teşkilatın* yürütücülerinin başında geldiği bu süreçte kamuoyunda “bu işi başarabileceğinin kanıtı” olarak da daha önemli bir katkı yaratacağı.

Ekler

- EK. 1) Yenigün, 11 Ekim 1919. “Yedi Ay Sonra”.
- EK. 2) Tasvir-i Efkâr 18 Ekim 1919 “Mustafa Kemal Paşa ile Telgrafla Bir Mülakat”.
- EK. 3) Tasvir-i Efkâr, 19 Kasım 1919 “Sivas’ta Teşkilat-ı Milliye İntibaatından”.
- EK. 4) Tasvir-i Efkâr, 23 Kasım 1919 “Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey’le Mülakat 1”.
- EK. 5) Tasvir-i Efkâr, 25 Kasım 1919 “Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey’le Mülakat-2”.
- EK. 6) Tasvir-i Efkâr, 29 Kasım 1919, “Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey’le Mülakat-3”.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA İ.DÜİT, 163-31 (H 13.5.1338)

BOA İ.DÜİT 158-73 (H 29.07.1337)

Resmi Yayınlar

Takvim-i Vekayi, 5 Mayıs 1919. “Tevcihat”

Gazeteler

Akşam, “Mustafa Kemal Paşa’nın Beyanati”, 11 Teşrinievvel (Ekim) 1919.

Akşam, “Mustafa Kemal Paşa’nın Mühim Bir Raporu”, 14 Teşrinievvel (Ekim) 1919.

Alemdar, “Şark Kıtaaatı Müfettişliği”, 17 Mayıs 1919.

Atı, “Selamlık Resm-i Âlisi”, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918.

Hadisat, “Mustafa Kemal Paşa”, 21 Mayıs 1919.

İfham, “Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey”, 1 Ağustos 1919.

- İfham*, “*Mustafa Kemal Paşa'nın Şayan-ı Dikkat Bir Raporu*”, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- İkdam*, “*Selamlık*”, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918.
- İkdam*, “*Mustafa Kemal Paşa*”, 21 Mayıs 1919.
- İleri*, “*Harekatı Milliye İttihatçılıkla Alakadar Değildir*”, 13 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- İleri*, “*Tarihe Geçecek Bir Vesika; Mustafa Kemal Paşa-Enver(Paşa)*”, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- İnkılab-ı Beşer*, “*Selamlık Resm-i Âlisi*”, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918.
- İstiklal*, “*Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Bir Layihası*”, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- İstiklal*, “*Mustafa Kemal Paşa*”, 21 Mayıs 1919.
- Minber*, “*Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat*”, 17 Teşrinisani (Kasım) 1918.
- Minber*, “*Selamlık Resm-i Âlisi*”, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918.
- Rumeli*, “*Dün Geceki Ziyafet*”, 17 Mayıs 1911.
- Rumeli*, “*Evvelki Geceki Ziyafet*”, 18 Mayıs 1911
- Rumeli*, “*Siyasiyat: Ordumuz Vatanın Muhafızı, Meşrutiyet'in Nigehebânıdır*”, 19 Mayıs 1911.
- Tarik*, “*Mustafa Kemal Paşanın Mühim Bir Raporu*”, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Tasvir-i Efkâr*. “*Mustafa Kemal Paşa ile Telgrafla Bir Mülakat*”, 18 Teşrinievvel (Ekim) 1919
- Tasvir-i Efkâr*, “*Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey*”, 13 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Tasvir-i Efkâr*, “*Ruşen Eşref Bey'in Anadolu Telgrafları*”, 13 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Tasvir-i Efkâr*, “*Mustafa Kemal Paşa'nın Sinadid-i İttihada Karşı Muhalefetinin Bir Vesikası*”, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Tasvir-i Efkâr*, “*Kuvayı Milliyyeye Enver ve Halil Müracaat Etmişler mi?*”, 18 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Tasvir-i Efkâr*, “*Tasvir-i Efkâr Sermuharrirliğine*”, 18 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Tasvir-i Efkâr*,. “*Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat-1*”, 23 Teşrinisani (Kasım) 1919
- Tasvir-i Efkâr*, 25 Teşrinisani (Kasım) 1919. “*Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat-2*”,
- Tasvir-i Efkâr*, “*Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat-3*”, 29 Teşrinisani (Kasım) 1919.
- Tasvir-i Efkâr*, “*Selamlık Resm-i Âlisi*”, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918.
- Türk Dünyası*, “*Mustafa Kemal Paşanın Mühim Bir Raporu*”, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Vakit*, 13 Teşrinievvel (Ekim) 1919. “*Mustafa Kemal Paşa İle Mülakat*”,
- Vakit*, “*Mustafa Kemal Paşanın Mühim Bir Raporu*”, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Vakit*, “*Mustafa Kemal Paşa*”, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918.
- Vakit*, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918. “*Selamlık Resm-i Âlisi*”,
- Vakit*, “*Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat*”, 18 Teşrinisani (Kasım) 1918.
- Vakit*, “*Dâhiliye Nezaretinin Bir Tamimi*”, 12 Temmuz 1919
- Yenigün*, “*Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle Mülakat*”, 11 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Yenigün*, “*Yedi Ay Sonra*”, 11 Teşrinievvel (Ekim) 1919.
- Yenigün*, “*Mustafa Kemal Paşa*”, 14 Teşrinisani (Kasım) 1918.
- Yenigün*, “*Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Bir Raporu*”, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1919.

Yenigün, “Selamlık Resm-i Âlisi”, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918.

Zaman, “Mustafa Kemal Paşa”, 21 Mayıs 1919

Zaman, “Selamlık”, 16 Teşrinisani (Kasım) 1918.

Zaman, “Mustafa Kemal Paşa’nın Beyanâtı”, 17 Teşrinisani (Kasım) 1918.

Zaman, “Mustafa Kemal Paşa’nın Nezdinde”, 20 Teşrinisani (Kasım) 1918.

Zaman, “İstifa”, 12 Temmuz 1919

Eserler

Akşin, Sina (2004), İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, C 2, Kültür Yayınevi, İstanbul.

Aktepe, Münir (1974), “Atatürk’ün Sofya Ataşeliğine Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Olan Münasebetleri ve Bu Hususla Alâkalı Bir Belge” *Bellekten*, Sayı: Nisan 1974, Cilt 38 - Sayı 150.

Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921) (1982), Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, Ankara.

Atatürk’ün Bütün Eserleri (2003), C.2, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Atatürk’ün Bütün Eserleri (2007), C.4, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Atatürk’ün Samsun’a Çıkışı ve Kurtuluş Savaşının Başlatılmasına Dair Belgeler (1999) , ATASE Yayınları, Ankara.

Atay, Falih Rıfki (2005), *Mustafa Kemal’in Ağzından Vahidettin*, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Bardakçı, Murat (1999), Şahbaba, Pan Yayıncılık, 6.Basım, İstanbul.

Bayur, Yusuf Hikmet (1968), “1918 Bırakışması Sırasındaki Tinsel Durum ve Mustafa Kemal’in İki Demeci”, *Bellekten*. C.32. S.128., s.s. 479 – 498.

Bayur, Yusuf Hikmet, (1997), *Atatürk Hayatı ve Eseri, Doğumundan Samsun’a Çıkışına Kadar*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997. s.

Birinci, Necat (1984), “Ruşen Eşref’in Mülakatlarına Göre Mustafa Kemal Paşa, (1918-1919)”, *Türk Dili Aylık Dil Dergisi*, Yıl.34, C. XLVIII, S.395-396.

Criss, Nur Bilge, (2020) *100*. Yılında İstanbul’un İşgal Günleri, İBB yayınları 2020, İstanbul, s

Coşkun, Alev (2008), *Samsun’dan Önce Bilinmeyen 6 Ay*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

Elmacı, Mehmet Emin (2022), *Mustafa Kemal (Atatürk) Ve Kamuoyunda Tanınması (1911-1919)*, ATAM Yayınları, Ankara.

İnan, Afet (1944), “Trablusgarp’ta Hürriyete Karşı İsyân” *Bellekten*, Yıl, C.8 S.31., s.s. 387–402.

Kocabaşoğlu, Uygur (1981), “Milli Mücadele’nin Sözcülerinden: Anadolu’da Yeni Gün”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 36/1–4, Ankara.

Okur, Mehmet (2011), “Mütareke Döneminde İngiltere’nin Karadeniz Politikası” *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C.11- S.11., s.s. 51-72.

Orbay, Rauf (2003), *Siyasi Hatıralar*, Örgün Yayıncılık, İstanbul.

Özkaya, Yücel (2001), *Milli Mücadelede Atatürk ve Basın*, C.I, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.

Poyraz, Emel (2013), “Atatürk’ün İletişim Stratejisi ve Stratejik Hedefi Hakkında Bir Analiz” *Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.4., s.s. 72–93.

Refi Cevat (1954), “Cumhuriyet ve Sembölü” *Milliyet*, 29 Ekim.

Mustafa Kemal Paşa'nın Basına Verdiği Mülakatları Üzerinden Milli Mücadele'nin
Kamuoyu İle İletişim Boyutu (1918-1919)

- Refi Cevat (1919), "*Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey*" *Alemdar*, 2 Ağustos.
- Ruşen Eşref (Ünaydın) (1983), "Mustafa Kemal Paşa'yı Nasıl Tanıdım", *Türk Dili, Dergisi*, C. XLVII., s.s. 58-70.
- Ruşen Eşref (1930), *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Ruşen Eşref (1918), "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat" *Yeni Mecmua'nın Çanakkale Nüsha-yı Mümtazesini*, C.III.
- Sarıhan, Zeki (1984), *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.1, Öğretmen Yayınları, Ankara.
- Selek, Sabahattin (2000), *Anadolu İhtilâli*, Cilt I, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- Şimşir, Bilal (1973), İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938), Cilt.1, TTK Yayınları, Ankara,
- Turan, Şerafettin (1982), "Mondros Mütarekesi Ertesinde Mustafa Kemal'in Orduya Siyasete ve İngilizlerin Tutumuna İlişkin Düşünceleri", *Bellekten*, C.46, S.182, TTK, Ankara., s.s. 337-346
- Turan, Şerafettin (2004), *Mustafa Kemal Atatürk, Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Tünay, Bekir (1984) "Mustafa Kemal ve İttihat ve Terakki", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 1984, Cilt: 1/1.
- Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı* (1999) 3.Baskı, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara.
- Yunus Nadi (1978), *Kurtuluş Savaşı Anıları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul.

هه یونلر ننده تشکیلات ملیه نك منحصر اسباب

مصطفی کمال پاشا حضرتلری ایله ملاقه

سیواسده بولونان محابر مخصوصمزدون مصطفی کمال پاشا حضرتلری ایله
وقوع بولان ملاقاتی بزه تلفرافله تبلیغ ایله مشدر .

موضوع ملاقات : تشکیلات ملیه نك قوت و درجه شمولی - تشکیلات ملیه دهم اتحاد حقیق
واری می ؟ - تشکیلات ملیه و عناصر غیر مسلمه - آرایش - تشکیلات اجنبیلرله مناسبی -
تشکیلات ملیه نك و هیئت تمثیله نك اختیاراتده کی وضعیتی - مصطفی کمال پاشا نك مبعوثلی .

- سیواس : ۱۰ تشرین اول ۱۳۳۵ -

بوتون ملت اتحاد حقیقه ایتم ایملش اولور. افصله
اولارق کرک شیمی به قدر نتر ایتمیکمز بیانا.
مهلرله و کرکسه عمومی اولورده قبول ایملین
بین صورتیه هیچ برقره به منسوب اولادیمیزی،
و اتحاد حقیقه علاقه من

بولونادنی کاشاته
اعلان ایتمک . - حق
ذات شاهانه بیله
صوک بیانامه ها بولور
نده تشکیلات ملیه نك
منحصراً اسباب ملیه دن
متوله اولدینی اعلان
بو یوزمشلردی . فقط
فرید پاشا حکومت
یا لکر ملتی دکل !

(تان) غر .

تیمی عابریته آناطول
حرکات نك اتحادی
تحریر کاندن متوله
اولدینی سوبله دی .
آرتی یوله بر ادعای
ناسلی اهمیت و ربله یایر ؟
حق صوک زمانده
بولسه و یکلی ده
علیه زده بر سلاح
ی قولانق ایسته بن
فرید پاشا طرزون
و صامسودن آناطولیه
آقین آقین بولسه و یکلر
کلدیکی ده ولا بتره
رسی تلفرافله تبلیغ
ایده نك اعلان ایتمک
غرا بتمده بولمندی .

تشکیلات ملیه و عناصر غیر مسلمه :

س : - تشکیلات ملیه نك عناصر غیر مسلمه
علیه بر طاقم قایلاتی اولدینه دارده بر روایت
وار . بو خصوصده فکر دولتری ندر و تشکیلات
ملیه ایله عناصر غیر مسلمه نك مناسباتی به سر کرده در ؟
ج : - هر شیدن اول شونی سوبله مک

بوگون اولکهدن سوکره مصطفی کمال پاشا
حضرتلری ایله ملاقات ایتم . پاشا هیئت تمثیله
ایله برابر سیواسک اک بو یوک بنالردن برنده
اقامت ایتمکده در . ملاقات اشناسنده هیئت تمثیله

اعضاسدن بر قاچیده
باندیه ایلی . سپا
سند و بالخاصه کوز
لرنده بو یوک بر اثر
عزم القاع ایدن مصطفی
کمال پاشا نك متواضع
و نجیبانه بر طور ایله
بوتون و ژالری به جواب
و بر دیلر محاوره منزی
حرفی تبلیغ ایلمیورم :
تشکیلات ملیه نك
قوت و شمولی :

س : - آناطول
و روم ابل مدافعه
حقوق جمیع تشکیلات
تنگ قوت و درجه
شمولی ندر ؟

ج : - متار کهدن
صوکره ملت ایلی
بو یوک فلاکت آتنده
قلمدی . بونلرک
برنجیسی وطن و ملتک
دوچار اولدینی حق
شکن ممالکله
ایکنجیسی ده حکومت
سابقه نك بو تمرینات
اشناسنده عادتا بونا
نیلرله تشریک مساعی
ایدر کی حرکت
ایتمسیر . بو ایکی
بو یوک سبب ملکتنک

عابری مخصوصمزد بولونان تشکیلات ملیه نك
هیئت تمثیله ی ارکاندن آناطوله لر قهرمانی
مصطفی کمال پاشا حضرتلری

هر طرفنده بر غلیان ایتمه وجوده کتیدی .
ملکت نك هر قسمده اجرای تأثیر ایتمش
اولان عینی اسباب عینی ماصد اوغورنده
هر برده تشکیلات ملیه وجوده کتیرله نی نتاج
ایتمش و نهایت بتون بو متفرق تشکیلات اتحاد
ایده رک بتون ملکتته شامل اولمدره .

EK.1 11 Ekim 1919 Yenigün

مصطفی کمال پاشا ایله تلغرافله بر ملاقات

مصطفی کمال پاشا، تشکیلات ملیه به متعلق مسائل مهمه حقیقده تلغرافله ضرور دینیز

سؤالره آیدیه کی جوابلری ویرمشدر

ارمنستان مسئلهسی :

— اوروپاچه تشکیلی منصور بولک ارمنستان حقیقده دوشونور سکر سزجه ارمنستان حدودی نه اولاییلیر ؟
— متازک تک عقد ابدلیکی تاریخده کی حدود من داخنده قالان آقسام وطندن بر قاریش طوری اتمک ارمنستان حکومته الحاقه ملت قطعاً راضی دکدر . بزده ، بومشله ده شه سیز ، بونون ملتک دوشوندیکدن باشقه دورلو دوشونه م .

قوای ملیه ده اتحاد جلیق واری ؟

— قوای ملیه تک ، اوچینی درجه ده عضولری ایچنده بعض اتحاد جلیق وارد ، دنیلیور . بو اده نه درجه قدر طوغری دردا جمعیت زده اتحاد جلی اولاریق نه موجود دکدر ، اتحاد جلیق ، آرتق تاریخه قاریشدر . حکومت مرکز به وضرب بعض خطبات سیاسیده بولونوبده اتحاد جلیقک ایحیاسه سیبیت ویرمه دکدر ای قدرده ملت ، اتحاد جلیقک ار جانلانیسی خاطر سیه کتریمک ایسته من . اتحاد جلیق مسئلهسی حقیقده هیئت تمثیلیه جلیکی بر بیاشنامه احضار ایدمشدر که بو کیچه مطبوعات جمعیتی ریاستنه تلغرافله بیلدر یله دکدر .

— اتحاد جلیقک قوای ملیه اوزرنده اجرای تأثیر ایلمهسی قابلیدر ؟
— قوای ملیه مرکز

حاکم مؤثری آتیق ملت و مقاصد عالیسه ملیدر ، باشقه هیچ بر فرد و جماعت تشکیلات اوزرنده اجرای تأثیر ایله من .

تشکیلات ملیه تک شکل مستقبل :

— اتحاداندن سوکره تشکیلات ملیه

تشکیلات ملیه به متعلق اولوب بو کونردده اهمیت خصوصه کسب اتمش اولان مسائل مختلفه حقیقده ، افکار عمومی تیور ایچون ، غریبه من نامه طوغری بدن طوغری به مصطفی کمال پاشا شه دون تلغرافله مراجعت ایدرک ایضاحات طلب اتمشک . پاشانک سؤال مزه تلغرافله اعضا ایله دیک جوابلری بروجیزر درج ایدیورز :

قوای ملیه تک اسباب تشکی :

— تشکیلات ملیه تک وجوده کله سنده کی ایلمک سبیل نه در ؟

— تشکیلات ملیه ،

ملتک مروض بر اتمق

ایسته نلیدیکی حقیقکانه

معاملات اوزرنیه وجوده

کلمش در تشکیلات ، ملتک

حقوق صریحه سنه قاریش

وقوعه کن وده اده وقوع

بولماسی ملحوظ اولان

بماوزره قاریش صیانت

نفس املندن طوغمشدر .

— تشکیلات ملیه

نه وقت باشلادی ؟

— تشکیلات ملیه ،

متازک کی متعاقب باشلامش

و وطنک هر طرفنده وجوده

کلمشدر .

— تشکیلات بو

کون قاج ولایت حکمی

شاملدر ؟

— بو کون آناتولی

وروم ایلی ولایتنده

تشکیلات ملیه دن محروم

هیچ بر بر قالمشدر .

ملت ، یگوجود اولارق

حقوقک محافظه و سیانتنه

عزم اتمش اولدی ایچون

تشکیلات ملیه تک حکمی عموم وطنه شامل دیکدر .

تشکیلات ملیه رؤسای کیلدر ؟

— تشکیلات ملیه تک باشلیجه ارکان

ورؤسای کیلدر ؟

— تشکیلات ملیه تک ارکان ورؤسای

مصطفی کمال پاشا، جنان لیه نظارت حاسق ائشاننده . هر زم آلایر ته سنده بونو دینی سرده اهر ساجیمه قه ای تیکی آزی بورن ؟ چیه سنده آلد بونی روسی

سیواسده تشکیلات ملیه انطباعاتدن
آناطولی حرکات ملیهسته عائد ایلک رسمار

آناطولی وروم ایلی مدافعه حقوق عتباتیه جمعی، عمومی توهرست محل نهادن اولان تاریخی سالیون

۱ - مدصلی کال پاشاه ۲ - زوی پاشه ۳ - پکراسی پاشه ۴ - احمد رستم پاشه ۵ - اسحق وایلردن مفید پاشه
۶ - اسحق منصورقاردن تریا پاشه ۷ - سابق میولوردن هرغاز پاشه آرکاده ۸ و ۹ - نومورالیه کوسقریلان ۱۰ - زاده روشن

سیواسده (آناطولی وروم ایلی مدافعه حقوق عتباتیه جمعی، عمومی توهرست محل نهادن اولان تاریخی سالیون
(برمانون اولجه منظره تاریخیسی دوچ ایله تیکیز سیویس مکتب اعدالیسی ساتویلدیر)

تشیکیلات ملیه پادشاهی سیددی به قدریاددله -
مردن ملکت سیمسین طوغان بو قوت حقدسه نه
دو شوندا کمزری
رضحاً میدانه
بودق . ملک
یکه عکراشلایان
حقوقی مدافعه
یحیون میدانه
ییمیش اولان
تشکیلات ملیه
ملکت سوک قوتی
سوگ آمیدیدر .
قوای ملیه دن ملکت
ذائق ویا ایلیکی
کله یی خصوصی
یه هرزن ماسوله
ریکیز کی زم
بوفوته قاشی ائو
ایده سیکیز . ضحیت
. بده ک. مهم حال
وؤرا اولاجدیره
نکرتمه زم مناسیز
بی ملرله قوای
لیه یی اکلهمکدن
ایسه اوکا کاش
مصلی کال پاشانک سوکدرسی
(غسوسی فوطوغرافجیز سمنان پاشه
طرفدن سیواسده ایشندور) طوغوری یولی
کوسترمک، تشکیلات ملیه یی ملک تقبیش وصالیه سی
آئنده بولوندرهوق (نهادورتق) لک اتری تقبیت
میدان ویردیرمه ملک تشکیلاتک رؤسای قدر یزده
مهدت جیزمه مرتب پروطیه دن .
بوکن هر نه اولورسه ملکک ایستدیکتی

ویز قوتی ده ییقینه چایشتمله وطن ومله قارشی
شیمسیر سوک . غنقله و . املککانه . ذائق

مصلی کال پاشانک یاورلی اولوب شیددی ده پاشا
ایله برابر بولونان منظره وچراد بکتر
(غسوسی فوطوغرافجیز طرفدن ایشندور)
ارنکاب ایتمکده دوزار . فائق یایتمه سی عتبارده دینه
برملک سوزک قوتی، سوک استنادکاهی ده دهربرمک
ایته وئلیپورلک عد اولوبه ساز .
قوای ملیه یکه، هر نه اولورسه اولسون، تورک
ملتی ایچون بک بویوک برامیتی سائر اولدی یی تقاریر
ایته بکیز ایچوندره که سیواسه روشن اشرف بک
کی فرقه چالقدن موزه پرعجاز عنصرس ایله خصوصی
فوطوغرافجیزسی کوسدرمستدک . فوطوغرافجیزک
سیواسده قوای ملیه یه طاندازلوق آلدی فوطوغر-

EK.3 19 Kasım 1919 Tasvir-i Efkâr,

آناطولی قوای ملیہی زردنہ کی مشاہدات و احتسابات ۱

مصطفی کمال پاشا ورؤف بکک ملاقات

آماسیہ دہ کی ایک ملاقات - قوای ملیہی زردنہ کی رؤف بکک - آماسیہ و استانبول - رؤف بکک سوزری

آناطولی قوای ملیہی زردنہ کین بحرہ نظری صاحب پاشا ایلہ کوروشمک ہودت ابتکاری و آناطولیہ کی مشاہدہ و احتسابات کی قسم قسم درجہ باشلاہیفیزی اولکی کون خیر ورمشکک روشن اشرف بکک ہ یوایک مقالہ اشہادات و احتسابات کی برویہ زیر قلمہ باشلابور ۱

آماسیہ ۲۳ تفرین اول ۳۳۵

بحرہ نظری صاحب پاشا ایلہ کوروشمک اورزہ مصطفی کمال پاشا رؤف بکک و بکر ساسی بکک آماسیہ اشرف بکک تصور افکار عطا بریہ دہ تلغرافہ اوراہ دعوت ابتدیلہ سولر قادر بیوردی زردہ باطن قایا داغلی بکک آراستہ واردق آماسیہ دکلیہ سانکہ قرون وسطیہ معظمہ رقمہ کریور۔

اورادہ بکک بورا دینیلر . سرت و قالین سہی دیشاریدن دوپولورہ پوردی . شیشہ سی انیلر بر اوقاق لامیانک ایشیقندہ تلغرافیہ غوجوغنہ پورومش . ماکنہنی عجلہ عجلہ طیقرداآتوردی . باشادہ بر آز اوکہ آکیلش . ماکنہنی بر انسان دیکلر کی دیکلہ پوردی . کنیش بر بول

بالطونک ایچندہ وجو . دنی دہا دولتون کوردم . زی بووک برائتالہ قارشیلادی . گندیسی بولہ مرالہ سمدن آزادہ . ایش ہاشندہ کورمک ہیجانمی آتیردی .

— ماشا اللہ ،

فصالت یاراش . طوبلاشمشدر ایدیم . کولدی .

— صحیح ؟ بوق جام ، سابقین اولہ ساتا پاسکرا ویالطو رؤف کدر ایدنی . غربت ایلندہ قانش بر آدم کی راست کلدیکی بر آشاہ شہرمدن اصل برچوق سوال سوارسہ باشادہ بر آندہ افکارجموہیدن ، مطوعاندن ، اوندن ، احبابانندن . استانبولہ عائد نہوارسہ ہرشدن و ہر کسندن خریدار اولوق ایستہ دی . بولہ زمانلردہ آکلاناچقلر کین بینکسزہ ہیپ بردن عیوم ایدسوردہ سوزلر کزی بر برینہ قاریشد بریورسکسز . شوراسی بوغاز ایچنہ بککزہ مہورمی ؟

(تصویر فوطوغرافی) آماسیہ دہ لشدہ

آماسیہ دہ مصطفی کمال پاشا ایلہ رقمہ سندن سربک بوغروب ۱ مشاہدہ : مصطفی کمال پاشا ، بکک ساسی ، رؤف و مصطفی بکک

بق . بر قلمہ کہ ایچندہ پالکسز جسکاورلر ر قائلجر باشار ، پالکسز آقنلردن و اسکی عارہ لردن بحث ایدیلیر . یاوز سلطان سلیم کی ، غازی عیان پاشا کی تاریخمزہ غرور برن انسانلردہ مسقط رأس اولش بولہ ہیبتلی ر شہردہ شہو آجقلی کونار مزدہ کی ملی حرکت نامدار نمائندگی کورمک مؤثر بر صادقی . نہایت ندرتہ بر قاج دقیقہ و کرملق اولاجقدق تلجاسم آریوردی ، سیرسزلانیوردم . اوطوردقاری او ارنال یوواسی کی ایلار ، آغاچلر آردہ . تندرہ . . . یاوز سلطان لیمک دوغندی سرباک باقی ہاشندہ . . .

بحرہ نظری صاحب پاشا بکک آماسیہ کی زیارتندہ اقامتہ تخصیص ایدیلرہ مصطفی کمال پاشا رقمہ لہ مذاکراندہ بولوندی نہانہ

اناطولی قوای ملیه سی زنده کی مشاهدات و احتیاسات :

مصطفی کمال پاشا ورؤف بکله ملاقات

- ۲ -

آمانیه ۲۴ تشرین اول ۳۲۵

بولونمادی. بونیکه بزابر به بعض شینلر اوکره نیله
بیلیر، کوروله بیلیر! « دیم .
— دوغریدر . قط دها اولدن آ کلاشاسه
و آ کلاشاسه بی دها این اولوردی. مثلا بوحر کنکه
ملاقاتدان بولدیغیز ایچون بوندن بر اینی آئی اول
بزی ماچرا برسلیکله آتام ایدن بر اینی استانبول
غزنیسه، ایسته ردم، یقیندن عاس لینه بی ده ایشک
حقیقتی کشف ایدوب اوکا کوره تریف ایشمیدی . . .
ملک حقی ارمانسه، بر اینی کشی ماچرا برسلیک
دیدیلر . اوجی استردان ایچون چالیشا ندرده ماچرا
برست بر محترس اولدی .

قطه دوروب دورورکن ماچرا یاراقمه، ماچرا
برست اولفه، بیلمکه، لزوم و احتیاج واریدی؟
بو ماچرا برست دین انانلرک زنده کی اکیسکدی؟
شخصی حیثیتلری بی شاساز اولمشدی؟ آچی
قاندیلدی، بوقسه شخصی استقبالی کیوفدی
اوغرامشدی؟ خایر، دنگلی یا؟ هر شینلری بر لی نده
ایدی . او حالده، بالخاصه بر حرب بورغ نلندن
صوکره استراحته محتاج بر کیمنه تک بویله قانوبده
ماچرا لر . فائده لری یاراقمه احتیاجی بوقدی. حالبوکه تک
وملکینک استقبالی و شرقی موضوع بحث اولوبوردی.
بو مسئله هر دو شوخه تک فونده در . ملت و ملکت
سامنده قازانیلان ربه و رفاهک بر اهمیتی،
برقدینی وزیدر . بزبونردن آتیجی بینه بو عزر بر ملت
وملکته بورجلی اولدیغیز صوکره بر وظیفه ناموسی
اذا ایچون آه بلدق، ملک کندی حیاتی قورنارمق،
کندی مشروع حقی مدافعه اتمک ایچون چیقاردیغی
سهه اشترک اتمک، هر کندی بی بیان وطنداشک
وظیفه سیدر . اگر بوملت، بوملکت پارچالانجی
اولورسه عمومی شرفلرکک اقتضای آلتنده

بر یخچره نادراً آمانیه قدر اسکی وحشتملی
بر منظره به چرچیوه اولاییلیر . لصلکه کوزلرم
بک نادر صیاحلرده بوقدر عظمتی و متنوع بر
طبیعت صحنه سنه آچیلمشدر : اوزرته یالکز لمه
برجلری ورد مساسل آتیجی کبی سوز بیئتیلری
سیوریلن قویورنک، بکبازه و چیرچیلیق بر قلیا

(تصویر فوطوغرافی)
مصطفی کمال پاشا و حسین ورؤف بک

EK.5 25 Kasım 1919 Tasvir-i Efkar

آناطولی قوای ملیهسی نزدنده احتیاسات و مشاهدات :

مصطفی کمال پاشا ورؤف بکله ملاقات

- ۳ -

آماسیه ، ۲۵ تشرین اوله ۱۳۳۵

حضرت عبدالرحمن حسان الدین « . دائر قیدی
او قوبک : « کوموشلی زاده ، نامیله شهره
شهر اولمشلردر . پیر الیاس حضرت تلویتک
دختر زاده سیدر . جهاز ققری شیخ ذکریای
خلونیدن کیمشلردر . شیخ مر حومدن صوکره
سجاده نشین بودات اولمشدر . برچوق کشف
و کراماتی روایت اولونور . حتی مراد نانیکنک
اوچ شاهزاده سی بو عزیزک دست شریفی

اویمکه وارمشلر . ایلمک ایکی
شهراده مبارک آللری بوس
اندکری حالده شهراده محمد
آیاغنه دوشوب بوس یا ایله
همت رجا ایتمش . شیخ ده
بوغازندن رضاسنی چیقا
روب کردن محمد صراروق
« قسطنطنیه ده امور مسلمینه
خوشجه خدمت ایله ، بو بور .
مشلدر . حکمت خداییکرمی
بیل صوکره محمد خان قانچ
قسطنطنیه اولمشدر ، دیبور .
شبهه یوق که اولیا چای بو نلری
وقتک روایتلرندن طوبلا یوب

یازدی . شو اعتبارله خلقتک تاریخ اعتقادی
بو صحیفه لده تثبیت ایدیلدی . بو ایسه هر وقته
نویسک بولامایاجنی ، ذهنیت حقیقتیدر .
چایینک فتح قسطنطنیه به دائر یازدیغنی صحیفه لری
اوقویانلر صانیرلر که امتانبول طوبله ، توفیکله ،

دون آقشام قونوشامادق . چونکه
چوق مشغولدیلر . اونلر ایچون کونا کتیریا
اوچ اجتماعی احتوا ایدیلیر بر زمان مسافه سی .
ایلمک اجتماعری قهوه آتله اوکله آره سی ،
ایکنجیسی اوکله ایله آقشام ییکی آره سی ،
اوچنجیسی ده یمکله یاناق آره سی بو
اجتماعلرده بیغینلرله تلغراف ، راپوره مکتوب
اوقونوبور . هر برینه بالذات جوابلری یازیلور :

مصطفی کمال پاشا مشاهده بوروندی حله حجره مساعیسنده

مدا کره سنه لزوم کوروان مسئله لر سیواسده کی
هیئت تمثیلیه حواله ایدیلور . چوق بورولورلر .
بو صباح ، او طه مده بولدیم اولیا چلیبی
بر آز او قوم . ذاتا بو آدم ، بوسیا حته
بکا وفاکار بر بولداش اولدی . سوزلریته بک